La participació juvenil a les polítiques de l'IVAJ

Pràctiques i discursos sobre les accions de participació juvenil als espais rurals de la Comunitat Valenciana

GENERALITAT VALENCIANA
IVAJ Institut Valencià de la Joventut
UJI UNIVERSITAT JAUME I

GENERALITAT VALENCIANA

IVAJ Institut Valencià de la Joventut

UNIVERSITAT JAUME I

Grup de Recerca Desigualtats i Resistències · DESiRES

La participació juvenil a les polítiques de l'IVAJ

Pràctiques i discursos sobre les accions de participació juvenil als espais rurals de la Comunitat Valenciana

Vicent A.Querol
Emma Gómez Nicolau
Laura Soto

Desembre 2022

Índex

0. Introducció 5

1. Per què repensar la participació juvenil ara 7

2. Alguns reptes de la participació de la infantesa, l'adolescència i la joventut 10

3. Els i les professionals en la xarxa de l'IVAJ 14

4. Els objectius i la metodologia 16

5. L'anàlisi de les entrevistes 19

5.1. Formació del personal tècnic/sabers 19

5.1.1. Formació reglada i no reglada per a fer participació 20

5.1.2. Llegat, transmissió d'un saber-fer 20

5.1.3. Materials, guies, recursos diversos als que han pogut tindre accés o que els ha facilitat l'IVAJ 22

5.1.4. Experiència en processos de participació 23

5.2. Situació actual en el treball com a tècnica de joventut 24

5.2.1. Percepció de les tècniques respecte al panorama al seu treball amb el jovent 24

5.2.2. Formes d'arribar als joves 30

5.2.3. La dimensió conflictiva del treball amb joventut 37

5.3. Imaginaris socials sobre els i les joves 37
5.3.1. Mirades cap al jovent: com són les persones joves en els discursos del cos tècnic 37
5.3.2. Com són els joves amb qui treballen 41
5.3.3. Joves a qui no arriben 44
5.4. La participació amb joves 45
5.4.1 Entorn laboral i consignes institucionals respecte a la participació 45
5.4.2. Voltes entorn al concepte de participació 45
5.5. Bones pràctiques i aprenentatges 50
5.5.1. Bones pràctiques 51
5.5.2. Aprenentatges 53
5.6. Demandes professionals per millorar el treball amb joves 58
5.6.1. Demandes a l'IVAJ 58
5.6.2. Demandes als ajuntaments i mancomunitats 60
5.6.3. Demandes i idees de millora en relació a la població jove 60
6. Conclusions 69
7. Bibliografia 71

0. Introducció

Les polítiques de joventut són una eina clau per a la construcció d'un futur amb generacions conscients i implicades amb el devenir dels seus territoris. Alhora, el desenvolupament d'aquests espais, per la seua singularitat i excepcionalitat demogràfica, és profundament sensible a la generació de pobles atractius per a la fixació de la vida i el treball de la joventut. El reconeixement i reflexió sobre les fórmules de treball i acció, dels seus entrebancs i facilitadors, de les sinergies amb institucions i col·lectius... conté una mirada global, sociològica i crítica.

Les diverses representacions sobre la participació poden bastir una riquesa que pot servir de ferramenta i palanca per seguir mirant cap al futur des de les pràctiques del present. La participació juvenil, i també la infantil, estan en el centre de les preocupacions de la participació social i política atesa la importància de socialitzar en pràctiques participatives per esperonar l'esperit crític, la involucració en els afers públics i la construcció de comunitats que puguen millorar la qualitat de vida del conjunt que els integren. Una participació que partisca d'entendre-la com a pràctica, que provenga des de baix i que estiga centrada en les diferències (Gaitán i Liebel, 2011). En la ruralitat, encara pren més sentit les lògiques participatives atesa la preexistencia d'una delimitació de la comunitat clara que experimenta de manera compartida vulnerabilitats vinculades als desequilibris territorials (Querol, Ginés i Aparici, 2020). Els espais rurals del País Valencià conformen, en aquesta investigació, l'espai delimitat per a l'estudi per la potencialitat que representa l'impuls de mecanismes de participació juvenil per a la sostenibilitat territorial i per a la millora de la qualitat de vida de les comunitats. Entenem la participació social i política del jovent com un mecanisme emancipador individual i col·lectiu.

No obstant açò i malgrat la presència creixent de 'polítiques de participació' als diferents àmbits de l'administració pública, la participació segueix sent un 'calaix de sastre' amb una manca de definició clara del que s'entén per participació ciutadana (Grau i Montalbá, 2019). Açò s'afegeix a una clara mancança d'una cultura política participativa i de construcció col·lectiva d'allò públic.

En el cas de la participació juvenil, apareixen noves dificultats relacionades amb la mirada adultocèntrica (Marco Arocas i Gómez Nicolau, 2020) que veurà a la joventut —i adolescència i infantesa— sempre en fase de maduració i com a població no-adulta, de mode que consolida la consideració de les persones joves com a ésser dependents, moldejables i controlables (Gaitán, 2006) i que basteixen la construcció de l'altredat (Said, 2002).

En el camp específic de les polítiques de joventut, aquesta mirada s'intensifica atesa la relació professional que vincula personal tècnic i joventut. El rol social en la relació educativa tendeix a reforçar la distinció subjecte-objecte i, per tant, a desposseir les persones joves la seua capacitat d'agència (Giddens, 2015, Pávez i Sepúlveda, 2019).

En aquest marc, resulta especialment encoratjador analitzar quines són les percepcions dels i les tècniques sobre la participació juvenil i com són les polítiques participatives que es despleguen des de l'Institut Valencià de la Joventut i la seua xarxa de persones tècniques, encarregades tant del disseny, la implementació i l'avaluació dels programes.

1. Per què repensar la participació juvenil ara

A més de les potencialitats evidents, i no tant, de promoure la participació i de què la participació s'incorpore de manera transversal a les polítiques públiques en totes les matèries —des de la legislació, les diagnosi, el disseny de les propostes i l'execució de les mateixes, inclosa la cogovernança—, la participació s'ha convertit en un paraula fetitx. En els darrers anys, hem vist com el concepte 'participació' ha poblat els discursos públics sobre polítiques públiques. Hem sigut testimonis de la hipervisibilitat de la idea de 'participació ciutadana' en general i del desplegament de la participació de la infància i de l'adolescència (i la joventut jove) en les agendes polítiques.

Les polítiques de participació són relativament noves en el context espanyol i, de fet, en molts casos es troben vinculades als canvis de govern que es van succeir després del cicle de protestes anti-austeritat, protagonitzades fonamentalment per la joventut, que van prosseguir a la crisi del 2008 i el subsegüent rearmament neoliberal que es feia palès en les solucions d'austeritat que es van implementar per part dels governs. Encara que no era nou, el clima de desafecció política i de crisi de legitimitat de la democràcia institucional, del sistema de partits es va fer visible. La participació ciutadana junt amb la transparència entraren als governs com la ferramenta clau contra el rapte de la democràcia a mans de la corrupció i la crisi de legitimitat de la democràcia (Carretero i Bradd, 2019; Alonso, Fernández i Ibáñez, 2016).

En el cas del context valencià és especialment evident, el canvi de partit en el govern en 2015 va significar un punt d'inflexió en el desenvolupament de polítiques de participació. És ben cert que hi ha hagut uns certs contextos municipals en els quals la participació havia estat present. Però resulta innegable l' 'eclosió' de regidories de participació i transparència i també d'empreses i cooperatives de dinamització i acompanyament als processos participatius que permeten mapear aquest nou escenari. Un escenari en el qual la participació se situa en primera línia i en la qual la participació de la infància i l'adolescència entra en l'agenda política de manera decidida.

La participació d'infància i adolescència està recolzada i garantida per la Convenció dels Drets del Nen amb un clar enfocament de drets. Sota la màxima que no són subjectes que protegir, sinó subjectes amb drets i, per tant, ciutadania, abordar la realitat de la participació d'infàncies i adolescències ens obliga a situar-nos en la consideració de les persones amb pocs anys com a persones agents, amb capacitats —diverses— i amb necessitats pròpies.

Ara bé, la participació d'infància i adolescència (i joventut jove) està travessada per una matriu ideològica. Es dona una contradicció entre dues visions en tensió que travessen i articulen el treball amb joves i els discursos sobre joves. Es tracta, doncs, de cosmovisions compartides, idees comunes i prejudicis sobre la joventut que tanca discursos, ofereix idees preconcebudes i, en definitiva, dificulta l'anàlisi de la realitat de les persones joves, les seues necessitats, demandes i interessos.

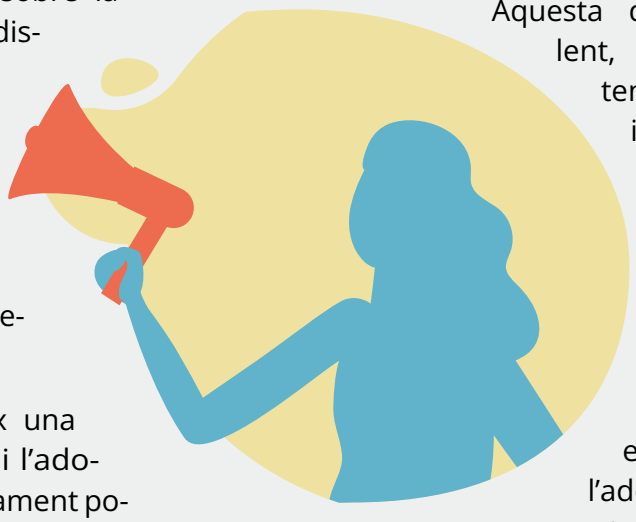

D'una banda, regeix una visió de la infantesa i l'adolescència extremadament positiva i optimista que les catapulta al lideratge global, amb alguns exemples globals de lideratges adolescents com Greta Thunberg, o com va ser Malala o moltes altres figures adolescents que es reclamen com a solució a problemes socials immensos: el canvi climàtic, l'accés a l'educació de les nenes, o el desenvolupament econòmic de societats del Sud global, per posar només alguns exemples. Nens i nenes que se'ns presenten com l'esperança d'un futur millor.

D'una altra, també existeix una visió de la infantesa i l'adolescència (i la joventut jove) com alienada, absorta per les tecnologies i la societat de consum i contínuament exposada a vells i nous riscos: alcohol, drogues, malalties de transmissió sexual, embarassos no desitjats, sexting, bulling, ciberbulling, suïcidi... Especialment pel què s'han anomenant 'pànics morals', preval un marc de reconeixement de la infància i adolescència com intrínsecament vulnerable, com a víctima en risc permanent.

Aquesta doble visió ambivalent, contradictòria i en tensió constant modula i travessa el seu paper com a ciutadania i afegeix nous desafiaments als ja molts desafiaments de la participació, especialment en relació als modes en què la joventut i l'adolescència es té en compte i s'insta a participar. No hi ha dubte que s'han fet molts esforços per reivindicar la posició agent i protagonista de la joventut i l'adolescència i que, en les polítiques de joventut, la participació sempre ha estat un camí clau per dur a terme programes exitosos i per involucrar els i les joves en procesos amb resultats significatius i impactes diversos en els aprenentatges i les capacitats de les persones joves. No obstant això, l'eclosió de la participació en les polítiques de participació ens obliga a tornar al principi: a pensar què és i com entenem la participació, i a dilucidar quins mecanismes es posen en marxa per permetre un procés de presa de decisions per part de les persones joves respecte a les qüestions que

els interessen, interpel·len i afecten a la seua vida quotidiana. No podem perdre de vista que, en parlar de participació —com de moltes altres coses— hem de partir obligatòriament d'una ruptura epistèmica sobre tres punts:

- Que la ciutadania, els col·lectius i les comunitats coneixen la seua realitat, saben sobre les seues problemàtiques i sobre el tipus d'espai, projecte, etc. que volen construir. Tenen uns sabers que són legítims i que, a més a més, les persones tècniques manquen d'aquests ja que no pertanyen a la comunitat en qüestió (una persona jove sap millor que una persona no jove el que vol i el que necessita).
- Que la tasca de les persones tècniques està orientada a acompanyar eixos processos i a aportar el saber tècnic que puga ser rellevant, necessari i interessant per a les comunitats. Facilitar és dotar de recursos i pautar els processos perquè puguen ser fructífers. El saber tècnic ha de poder cridar l'atenció sobre mecanismes d'exclusió, per evitar que els processos els capitalitze un sector només de la població afectada, perquè les pràctiques siguen horitzontals i per desterrar lògiques i pràctiques masclistes, racistes, classistes i capacitistes en els processos.
- Que el col·lectiu o la comunitat no són l'objecte d'intervenció sinò el subjecte agent de la mateixa. El col·lectiu pren decisions, dissenya, fa.

És per això que, al llarg d'aquest treball, hem incidit en com s'entén la participació de la joventut atès que és la dimensió epistemològica (com coneixem, entenem una realitat) el que després permet el desenvolupament d'unes metodologies i tècniques adequades per a la consecució de l'objecte. És la definició de la participació el que marca el camí del procés i per això, és la idea nodal del treball d'exploració analítica i qualitativa de l'informe.

2. Alguns reptes de la participació de la infantesa, l'adolescència i la joventut

La participació juvenil i adolescent presenta uns reptes específics que s'afegeixen al repte que ja, per se, té la participació ciutadana. Sense voluntat d'exhaustivitat, repassem ara els consensos sobre els reptes de la participació ciutadana en general primer i de la participació de la infantesa, adolescència i joventut després.

1/ **La instrumentalització política.** La incorporació de la participació per a superar una democràcia representativa manifestament deficient, però, ha estat lenta i amb resultats desiguals, per no dir poc esperançadors. A la recerca desenvolupada per Ronda i Gil Jaurena (2021), després d'analitzar el procés d'implantació dels pressupostos participatius a les polítiques locals, conclouen que s'albira un model instrumentalista, marcat per la disminució dels espais de deliberació i l'augment de les noves tecnologies ja que l'extensió de les metodologies participatives ha anat de la mà d'una participació de baixa intensitat i exigència. Així, ens trobem amb freqüència amb polítiques de participació que són un miratge de participació ja que els processos de presa de decisions continuen estan en mans polítiques. A més a més, també hem vist com la participació té sovint un component més simbòlic que compromès amb la facilitació de la involucració de la ciutadania en els assumptes públics. Amb l'estètica de la tria, del vot mediat per la tecnología, etc. s'han tractat de legitimar polítiques públiques que tenen poc de participatives, tot dotant-les d'un 'segell democràtic' (Grau i Montalbà, 2019). Sens dubte, per superar la instrumentalització cal preguntar-se si es creu en la possibilitat de dur a terme una democràcia menys representativa i més participativa.

2/ **Caràcter normatiu, excés de regulació i vehiculació tècnica.** Quan no hi ha 'cultura de la participació' se sol començar per dalt: per dotar de lleis de participació i reglamentar processos que sovint separa encara més la idea de participació de la comunitat sobre els assumptes públics que els afecten. Moltes polítiques de participació se limiten o centren els seus esforços en el desenvolupament de reglaments, normatives que doten d'eines (fòrums, consells de participació) que són una armadura i, en molts casos constrenyen els processos. Dintre de la mateixa lògica també trobem polítiques centrades en desenvolupaments tecnològics que teòricament permeten l'exercici d'una democràcia directa amb consultes en línia, plataformes, etc. Aquesta mirada a la participació de caire normativa o regulativa, que l'allunya dels preceptes emancipadors i de transformació socials (Montañés i Gutiérrez, 2017).

3/ **Indeterminació de la participació.** La participació és una etiqueta buida de contingut marcada per una indeterminació del què és i el què representa fruit de confusions epistemològiques. Perquè, què és participar? Votar? Triar entre opcions? Dissenyar? Codissenyar? Demanar? Fer de lobby? En la recerca s'observa clarament com les persones tècniques tenen visions molt diferents de la participació. En alguns casos, i aprofitant la tipologia de Trilla i Novella (2001) es queden en el nivell més simple, en el fer que la població assistisca al que se li proposa des de les institucions (que em vinga), altres persones es queden en la dimensió consultiva, moltes menys en la projectiva, que implica involucrar en el disseny, execució i avaluació dels processos. I, en alguns casos, les demandes ciutadanes que s'articulen a través d'associacions, organitzacions i moviments i que marquen la iniciativa de l'acció són vistos amb reticències, amb por o amb inseguretat.

Romero, Quirós i Buxarrais plantegen que «participar per a afrontar (i transformar) col·lectivament el que ocorre en el nostre context pròxim, convertir-nos en protagonistes comuns dels canvis que percebem com a necessaris sobre la base de les problemàtiques que percebem com a injustes. En definitiva, participar en la construcció del comú i de formes de convivència basades en l'equitat i la justícia social; és a dir, del caràcter democràtic de la societat.» (Romero, Quirós i Buxarrais, 2021).

4/ **Desconeixement metodològic.** El dubte sobre com fer participació assalta a qualsevol persona nova en el camp. Els mètodes dialògics, l'assemblea i tantes estratègies creades ad hoc per a dur a terme un procés han de partir de la voluntat de trencar la relació subjecte-objecte. No oblidem que les metodologies són pròpies de la intervenció i de la recerca que es caracteritza per haver-hi algunes persones que investiguen o intervenen i altres investigades o intervingudes. Investigació-Acció-Participativa, Comunity Based Reasearch... proposen maneres de conducta en les quals es respecten principis d'horitzontalitat que trenquen aquesta relació. Parlem de diàleg de sabers, de sabers i coneixements situats en els quals el rellevant és el què es fa, per a què, qui controla el procés i a qui involucra. No hi ha receptes per a la participació, més bé orientacions generals guiades per les lògiques 'bottom-up': de baix cap a dalt. Una perspectiva que, si més no, també alça suspicàcies des dels espais des d'on s'han d'impulsar aquestes polítiques per la por de 'perdre el control del procés'. La reflexió sobre el protagonisme i la capacitat de la ciutadania per definir la seua realitat i les seues necessitats (Colectivo-IOÉ 2003:7) és un element nodal de la política participativa que encara no està madura en les polítiques de participació que encapçala l'administració.

Si atenem a la realitat de la participació de la infantesa, adolescència i joventut en la participació, se sumen altres reptes:

5/ **Abordatge de l'agència infantil.** Són xiquets, xiquetes, adolescents i joves ciutadans en procés, adults en procés, o són ciutadania del present amb capacitat d'agència, amb capacitats diverses que poden transformar el seu entorn amb beneficis des del punt de vista personal i psicològic positiu? Val a dir que depèn de com interpretem com són joves i adolescents, prendrem la participació com a instrument per democratitzar la democràcia i incorporar tota la població en els afers públics, més enllà de participar perquè se tinguen millors resultats en les polítiques concretes de joventut o pel seu sobradament demostrat impacte positiu en la població. Són moltes les recerques que destaquen els efectes positius de la participació en la identitat de les persones adolescents i joves, inclosa la visió d'u mateix com a ciutadania activa amb una connexió forta amb la comunitat. Constance Flanagan et al. (2004), per exemple, destaquen el potencial positiu de la participació adolescent en especialment quan aquesta es dona en contextos heterogenis. També s'han destacat els impactes psicològics gràcies a la comunicació amb altres persones que permet el desenvolupament cognitiu a través del reconeixement del rol de les altres persones i les seves diferències, gràcies a l'exposició dels sentiments, etc. Ara bé, tal i com demostren Ferreira, Azevedo i Menendez (2012), no tota la 'participació' és intrínsecament bona si no es respecten els mínims per parlar de participació.

6/ **Cerca de regles, espais i posades en escena adolescents i juvenils.** En les anàlisis sobre la participació de xiquets, xiquetes i adolescents apareixen nombroses iniciatives que tracten de replicar o encaixar xiquets, xiquetes i adolescents en regles adultes. Un exemple clar que normalment s'al·ludeix són els processos en els quals els i les xiquetes 'ocupen' espais adults. Representacions i simulacres de participació en la qual s'imiten situacions de la política representativa adulta com ara els programes 'del cole al pleno' on la infantesa va de visita a l'ajuntament i se seu i ocupa el lloc de regidors, regidores, alcaldes, alcaldesses. Trobem, doncs, una tendència a fer encaixar la participació d'infància i adolescència en models adults. És especialment visible quan els mecanismes de participació infantil i juvenil estan 'reglamentats' a la manera adulta, de manera que necessiten suport adults (fer una acta o una convocatòria, per exemple).

7/ **Fins on i sobre què participar.** Com apunta Szulc (2019) cal atendre la participació infantil i juvenil sense caure en la visió romàntica de sobreestimar el poder social de joves i adolescents, subordinats amb freqüència a l'hegemonia dels adults, i sense passar per alt les condicions estructurals – socials, culturals, econòmiques, polítiques i de gènere– que poden arribar a limitar aquesta capacitat política (agència) infantil i adolescent. La capacitat d'agència infantil no és una quimera i tenim evidència d'iniciatives que han estat autogestionades per xiquets i xiquetes en diferents continents (Tanner, 2010; Kinnula et al., 2020). Si entenem els processos de participació com un procés d'empoderament de les comunitats on aquestes guanyen recursos i capacitat de decisió sobre els mateixos, la participació de joves i adolescents hauria d'anar destinada a perseguir uns objectius per millorar el benestar de les comunitats i això passa perquè les persones joves, adolescents i infants: decidisquen sobre els seus espais, les seves dinàmiques, les seves activitats i duguen a terme projectes propis. Especialment fructífers són els processos de participació en els quals es dissenyen els seus espais que fa que després, eixos espais siguen efectivament usats i apropiats per a la joventut.

8/ **Adaptació metodològica a la infantesa, adolescència i joventut.** Si és difícil articular metodològicament processos que respecten la dimensió participativa, açò es posa més difícil quan ens enfrontem a la participació de persones no adultes on a vegades falla la manera mateixa de comunicar-nos i generar els espais per compartir els sabers. Pensar i imaginar espais de participació també és un exercici d'imaginació i creativitat que cal conrear i experiències i exemples hi han moltíssims. Amb la infantesa, per exemple, trobem dinàmiques de projecció d'espais amb dibuixos i jocs, experimentació amb textures, obres d'art i materials. Les maneres de fer entrevistes i grups de discussió també han d'adaptar-se, promovent la generació d'un espai segur on es respecten els ritmes. L'adaptació de les metodologies de participació i de recerca, ara bé, s'han de fer sense menystenir les seves capacitats: les persones joves i adolescents tenen la capacitat d'explicar, de contar i saben què els ocorre i què necessiten i poden i volen contar-ho i compartir-ho en dinàmiques individuals i grupals. Això vol dir que l'adaptació també l'han de fer les persones tècniques que escolten i dinamitzen, tot promovent els exercicis d'escolta (per part de les persones adultes) i de diàleg.

3. Els i les professionals en la xarxa de l'IVAJ

L'Institut Valencià de la Joventut estableix un canvi de marc amb la Llei 15/2017 per desplegar en el territori, des d'un principi de proximitat, polítiques que vetllen pels àmbits socials i vitals de la joventut als espais rurals. Amb aquesta necessitat d'acostar serveis i dotar-los des la idea de que la proximitat és un valor de coneixement estret des d'on es poden fer és útils, eficients i sensibles, es disposa l'article 39. Aquest article comprén la Xarxa Jove que, amb el Pla concertat de joventut 2019-2023, acorda atorgar subvencions per contractar o nomenar professionals de joventut. És així que es va generant una xarxa de tècniques i tècnics del grup A per a la planificació, coordinació i organització de polítiques integrals de joventut i del grup B, per a la seua intervenció directa amb la joventut.

El desplegament de personal tècnic previst és el següent:

2019		2020		2021		2022		2023	
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
96	0	190	35	192	135	192	241	192	350
96		225		327		433		542	

L'any 2022 s'ha previst que dels 433 tècnics, hi haja 1 tècnic/a coordinador/a en cada mancomunitat per poder ocupar-se dels municipis de menys de 5.000. I, a més, tècnics/ques de joventut en mancomunitats segons territori i habitants (IVAJ, 2018).

L'increment del personal tècnic és exponencial i a molts pobles el personal tècnic de joventut ha entrat per primer cop a formar-hi part i, moltes voltes, en solitari. És a dir, no estem davant d'equips consolidats sinó de l'inici d'un procés d'expansió de la figura de la persona tècnica de joventut, de la incorporació de la figura de l'animador i animadora sociocultural i de l'atenció específica a la realitat dels municipis menuts a través de la tasca des de les mancomunitats. El treball tècnic als espais rurals es desenvolupa a municipis de baixa densitat. Això, de forma general, conté factors que condicionen les seues tasques. D'una banda, estan els volums de persones joves, els elements quantitatius no són els dels barris de les ciutats. I les accions que es podran desplegar estan vinculades a aquest fet. Menys persones en territoris més extensos poden marcar les activitats, o bé obligar a major mobilitat en espais sense transport públic, etc.

De la mateixa manera que altres tècnics al territori (ADLs, tècnics/ques de cultura, turisme, treballadores socials...) els enfocaments per al treball són funcionals i polièdrics. Inevitablement, les persones tècniques en espais de baixa densitat requereixen d'una mirada integral als serveis que ofereixen a la ciutadania (Ginés, Querol i Ejarque, 2020). De la mateixa manera que les fronteres es dilueixen per a una tècnica en turisme i altre en cultura quan treballen a un poble, també es preveu una mirada integral i acompanyada de què fan altres amb els joves per als/les tècnics/ques de joventut.

Aquesta darrer fet obre a la coordinació amb altres treballadores adscrites a diversos serveis. Si bé en la ciutat la compartimentació de serveis pot tindre certs fruits —perdent sinergies i treball en equip— als pobles esdevé en una atomització de curta volada. El treball en equip a molts indrets rurals per els cossos tènics és ja una realitat (Ginés, Querol i Ejarque, 2020). I els projectes que superen l'indret més propi i tancat de cada tècnic es van fent —si les administracions ho permeten— més peremptoris en la dinamització de la joventut en particular, i de la ruralitat en general.

Finalment, el recent desplegament de la xarxa jove el rural planteja reptes com en qualsevol posada en marxa d'un nou servei. Així, fer-se un espai propi i necessari en la dinamització, participació i generació de ciutadanies actives resulta clau per als pobles i comarques. Les tasques de somoure la ciutadania més jove per engrescar-la a viure experiències participatives i socialitzar-se en la participació es troben en un context que, entre d'altres, pensem ha de contemplar els factors que hem esmentat prèviament. Qualsevol intent de transformació social, com la socialització dels joves en la participació és un desafiament contra inèrcies socials més o menys arrelades. I la conformació de plantilles ben formades i estables en el temps serà un solament imprescindible sobre el qual treballar, transmetre, transformar i dinamitzar els espais rurals.

4. Els objectius i la metodologia

El treball que hem desenvolupat al llarg del 2022 ha anat destinat a comprendre la realitat de les persones tècniques per identificar com s'aproximen i promouen la participació de adolescència i joventut. Són els i les professionals les que articulen a través de les seues pràctiques professionals els contorns concrets de la participació juvenil especialment a les zones despoblades. Cal avançar que hi ha reptes específics de la participació juvenil a la ruralitat, si bé hi ha tot un paraigües de entrebancs i reptes comuns també a les zones d'alta concentració demogràfica.

Hem posat en el centre al personal tècnic per analitzar i inadar en les diferents maneres d'entendre la participació i com aquestes maneres es traslladen en la pràctica i també en com afecten a la seua identitat professional.

Els objectius d'aquest conveni s'obren a l'estudi dels models de participació juvenil dutes a termes des de l'IVAJ als espais rurals de la Comunitat Valenciana. De manera més concreta els objectius són:

1/ Identificar i comprendre la diversitat d'aproximacions a la participació juvenil.

2/ Analitzar les pràctiques i concrecions del personal tècnic de l'IVAJ i captar les barreres i/o propulsors a la participació juvenil.

3/ Captar la percepció del personal tècnics sobre la resposta de la joventut rural a les polítiques de l'IVAJ.

Amb aquests objectius volem respondre a la pregunta de recerca sobre quines representacions i des d'on parteixen les aproximacions del personal tècnic en relació a la participació. I més en concret, quines conseqüències té aquesta construcció sobre la diversitat de les pràctiques i accions que afecten els/les joves als espais rurals.

Per cobrir aquests objectius, s'ha implementat un disseny qualitatiu fonamentat en l'ús de l'entrevista en profunditat i l'anàlisi sociològica dels discursos.

L'entrevista en profunditat és la tècnica per excel·lència per a l'estudi de la ideologia, entesa com el conjunt organitzat de representacions i vinculada a les experiències dels individus. És a dir, les representacions, visió del món, opinions, actituds i valors, associats als fets viscuts per l'entrevistat (com ho veuen, pensen i interpreten, derivat de la seva experiència). L'entrevista oberta és particularment pertinent quan el que es vol és:

1. comprendre el sentit que els actors confereixen a les seues accions, i/o als esdeveniments en els quals han sigut testimonis actius;
2. posar en evidència els sistemes de valors, creences, i normes, a partir dels quals s'orienten i determinen les persones i les seves actuacions. D'acord amb Alonso (1998), l'entrevista oberta no se situa ni en el camp pur de la conducta (fer), ni en el de la llengua (dir), sinó en la relació dels dos: el dir del fer, el que diuen de la seua experiència.

És, per tant, la seva experiència personal, la seva biografia i la seua trajectòria professional la que els capacita (els i les entrevistades) com a informants.

Així, s'han realitzat 18 entrevistes, amb una durada total de 29 hores de gravació, a persones tècniques d'arreu del territori valencià tot tenint en compte el criteris del tamany de població i l'experiència professional. Cal remarcar que entre els perfils que tenen menys de 5 anys d'experiència, hi ha 3 persones amb menys d'un any d'experiència en el lloc de treball. No hem identificat a la taula el nom de la població ni la comarca per assegurar l'anonimat de les persones informants.

Taula 1. Mostra d'informants

Identificació	Província	Tamany població	Experiència
E1	Castelló	<5000	Mésde 5 anys
E2	Castelló	5000-10000	Menys de 5 anys
E3	València	>10000	Més de 5 anys
E4	València	>10000	Més de 5 anys
E5	Castelló	>10000	Menys de 5 anys
E6	Valencia	>10000	Menys de 5 anys
E7	València	>10000	Més de 5 anys
E8	València	5000-10000	Menys de 5 anys
E9	Valencia	>10000	Menys de 5 anys
E10	Alacant	5000-10000	Menys de 5 anys
E11	València	<5000	Més de 5 anys
E12	València	>10000	Menys de 5 anys
E13	Castelló	<5000	Més de 5 anys
E14	Alacant	5000-10000	Menys de 5 anys
E15	Castelló	<5000	Menys de 5 anys
E16	Alacant	5000-10000	Menys de 5 anys
E17	Castelló	<5000	Menys de 5 anys
E18	Castelló	5000-10000	Menys de 5 anys

Les entrevistes han estat transcrit literalment i s'han analitzat sistemàticament. A continuació se sintetitzen els resultats de l'anàlisi.

5. L'anàlisi de les entrevistes

Aquest anàlisi es presenta tot seguint els sis punts que estructuraven el guió seguit per a la realització de les entrevistes en profunditat realitzades al treball de camp d'aquesta investigació: la formació del personal tècnic i els seus sabers; la situació actual al treball com a tècnica de joventut; els joves; participació; bones pràctiques i aprenentatges i, per últim, canvis necessaris per millorar el treball amb joves.

5.1. Formació del personal tècnic/sabers

Iniciem l'anàlisis amb les qüestions que tenen a veure amb la formació i l'experiència del personal tècnic de l'IVAJ. Aquesta dimensió és especialment interessant perquè permet posar de manifest les febleses i els buits en la seua formació per poder millorar-la. Més enllà de certes aptituds i característiques personals que d'alguna manera travessen la professió, hi ha certs sabers i pràctiques en les que s'ha de formar i, sobretot, s'ha de tenir la possibilitat de guanyar experiència. Específicament en el terreny de la participació, partim del fet que, en general, manca una cultura participativa i d'implicació en allò públic tal i com s'observa a les diferents enquestes tant de joventut com de població en general en explorar la participació i l'associacionisme. El fet de formar o haver format part de col·lectius i associacions on es desenvolupen accions i activitats diverses, entenem que suposa un aprenentatge en pràctiques participatives i en els seues metodologies així com, principalment, sobre la idea última de prendre decisions col·lectives i per al bé comú. La retòrica de la participació sovint indica que a participar s'aprèn participant. Aquesta afirmació seria certa sols parcialment ja que a participar i a fer participació també s'aprèn de la mà de teoria i també de la mà de l'experiència al costat de persones que promouen la participació. Per això hem incorporat l'exploració de la transmissió de sabers com una part rellevant de la formació del cos tècnic.

5.1.1. Formació reglada i no reglada per a fer participació

Les trajectòries que han recorregut les tècniques per a trobar-se treballant amb joventut varien en funció de la seua experiència professional i formació reglada. Per una banda, es troba el recorregut de les titulacions universitàries d'educació social, pedagogia, treball social, magisteri o psicologia. Amb la disposició d'aquestes han accedit en els darrers anys un bon nombre de professionals. D'altra banda, tindre el curs com a monitores de temps lliure i una experiència certificada com a professionals de joventut, és una via d'accés que va facilitar l'entrada de moltes professionals, algunes de les quals han treballat amb joventut durant més d'una dècada.

Respecte al tema específic que ens ocupa, «fer participació», la majoria reconeixen no haver rebut cap formació específica. Han realitzat molts cursos, en gran part facilitats per l'IVAJ, en els que han *tocat* la participació, tot i que no haja estat un tema central. Açò no és estrany si tenim en compte que el gir participatiu s'ha intensificat en els darrers anys, especialment en les darreres dues dècades.

5.1.2. Llegat, transmissió d'un saber-fer

La trasmissió de saber a les professions ha estat un fenomen que podem rastrejar des de les jerarquies d'aprenents cap a oficials, les residències en professions com la medicina o les més recents etiquetades com a contractes de pràctiques, d'aprenentatge... Es presenten de forma heterogènia i amb fórmules diverses que, en ocasions, oculten abusos laborals. Ben entesa, la formació en el lloc de treball amb l'ajut de l'entorn de professionals resulta un repte indefugible. Trobem, en el cas que ens ocupa, que la transmissió de sabers de les tècniques amb més experiència cap a les noves es dóna de forma desigual. El Pla de Municipalització de les Polítiques Integrals de Joventut[1] ha suposat la contractació de moltes professionals de joventut per dotar de personal pobles i mancomunitats on no existia cap treball previ. Aquestes noves professionals, en molts casos, partien de zero: no hi havia cap referent local i les guies que rebien per part de l'IVAJ eren línies de treball generals, aplicables amb relativa llibertat a cada territori.

1 El Pla de Municipalització de les Polítiques Integrals de Joventut (nomenat freqüentment com a Pla de Municipalització) s'emmarca dins del Pla Valencià d'Inclusió i Cohesió Social aprovat pel Consell al 2017. El PMPIJ planteja el finançament d'entitats locals (municipis i mancomunitats) per a la dotació de personal i serveis, calendarizada del 2019 al 2023.

> *R.: És que saps quin és el problema? [Ací] va haver tècnic de joventut, farà un any i va estar un parell de mesos i s'ho va deixar. I, fins que he aplegat jo no ha hagut ningú, entonces [al poble] per exemple no hi ha cap associació de joves, la veritat és que a nivell de joventut no està molt desarrollat, entonces jo estic començant molt de zero en tot.*
>
> *E016*

Aquest extracte serveix per il·lustrar la realitat que s'ha donat en diversos pobles: o no hi havia cap treball previ abans de que arribaren elles o els qui estigueren treballant abans abandonaren la feina sense deixar cap avanç al seu pas. Donat que el desplegament de professionals està en una fase incipient, també adoleix d'inestabilitat a les plantilles. No obstant això, la xarxa va generant mecanismes propis on es comparteixen els coneixements. En aquest sentit, la transmissió de coneixements i d'un saber-fer propi entre les tècniques de joventut es troba a les reunions en comú (per zones) i al contacte que s'estableix amb poblacions properes que sí han desenvolupat una tasca continuada amb joventut.

> *R.: Sí, pues mira just el (...) poble del costat, porten una trajectòria enorme,(...), entonces tenen molta força, també la persona que està sempre ahí, com al peu del canó allí, és una persona que es meneja moltíssim, que té molta inquietud, entonces la joventut en [d'eixe poble] funciona increïble. (...) [J]o el primer dia em vaig posar en contacte en ells i em van facilitar moltíssimes coses, que sempre son un apoyo perquè, ara per exemple que també volem menejar tot lo de corresponsals juvenils, ells tenen un grup super gran de corresponsals, i entonces volen vindre ací, a parlar-los a fer-los ells la xerrada en més experiència.*
>
> *E016*

L'entrevistada mostra els primers moviments que fan les tècniques per començar, així com la forma en que les rep la institució un cop arriben. A totes les entrevistes, el contacte amb les companyes resultava essencial: ja fora per informar-se del funcionament de l'IVAJ, establir vies de treball comunes, preguntar dubtes o compartir malestars. A més de les sinergies que es donen entre tècnics, l'IVAJ s'ha preparat en aquests últims cinc anys d'una infraestructura per donar resposta als problemes de formació i de treball conjunt que van sorgint, treballadores que coordinen a diferents nivells la feina que fan localment les tècniques.

5.1.3. Materials, guies, recursos diversos als que han pogut tindre accés o que els ha facilitat l'IVAJ

> *R.: (...) Jo porte un any i pocs mesos i la veritat és que és un poc anar seguint les pautes i les indicacions que et dona l'IVAJ, perquè ells sí que tenen alguns instruments ja desenvolupats i et conviden a portar-los a terme, aleshores a través de l'estructura que tenim en la Xarxa se'ns van facilitant algunes eines, tant documentació, com algún encontre... Sí que és veritat el tema de la participació, és un tema que de forma transversal apareix en moltes accions formatives, però una formació en la participació com a tal, la veritat és que a mi em vindrien molt bé, ja que estàs ahí jo t'ho deixe caure, dos cosetes: una acció formativa específica per a tècnics coordinadors en matèria de participació i una altra en matèria d'oportunitats europees.*
>
> *E014*

Actualment, l'IVAJ es troba culminant un procés expansiu per tal de donar cobertura al rural valencià. Comarques i pobles, que en molts casos no tenen tan sols un àrea de joventut, ara han passat a formar part de la Xarxa Jove[2], entitat a través de la que es vertebren en diferents àrees territorials. Aquesta nova Xarxa està encara consolidant-se i, per tant, presenta buits amb els que s'ha de treballar per tal que puga donar una bona cobertura a les treballadores, a la joventut i a la població jove en general.

Així, conscients de la situació, moltes tècniques valoraven positivament els recursos oferits per l'IVAJ, tot i que destacaven també carències especialment al ser preguntades en concret per *la participació*.

> *R.: Cero, no había nada. En el 2018 a finales cuando entré yo, nada, nulo.*
>
> *P.: Pero luego cuando sí entraste en contacto con el IVAJ, hubo alguna facilidad que te dieran, alguna guía, alguna batería de recursos?*

2 L'IVAJ defineix la Xarxa Jove com "un programa que compta amb la presència en els municipis de persones encarregades de treballar conjuntament amb els Ajuntaments i l'IVAJ, per al desenvolupament de polítiques de joventut i de programes i campanyes dirigides a joves"

> *R.: No, la única ventaja es que te encontrabas con más gente en tu misma situación, y entonces pues despotricabais juntos, pero no, no, no había, tampoco tenía ninguna guía de "este es el trabajo que teneis que realizar". Ha ido todo a salto de mata[3]... De hecho el famoso seminario que se realizó para elaborar las herramientas, tal... Nosotros, los primeros que entramos, fuimos los que participamos en ese seminario de creación de material común, para generar una guía y un camino que seguir.*
>
> *E006*

Aquesta tècnica forma part de les primeres noves contractacions que es van fer arrel de les subvencions de l'IVAJ en el marc de les Polítiques de Municipalització. Per tal de suplir la manca de recursos per al desenvolupament de la seua tasca, les persones tècniques han de tirar mà de recursos propis en un doble sentit: posar-los directament o aconseguir-los per mitjans propis com ara contactes o negociacions amb agents institucionals. Per fer front als nous reptes que es plantejava l'IVAJ i traçar un camí compartit per totes les tècniques es va gestar aquest seminari al que fa menció, amb l'objectiu de generar eines comuns per a l'actuació a cada territori. Així, entre les noves professionals i les veteranes es dedicaren a l'elaboració d'aquests materials, amb implicació desigual. Especialment als territoris on aterraven per primera vegada tècniques de joventut es valorà que el primer pas a donar era analitzar la realitat local per a la creació de plans joves. El «famós seminari»[4] va ser un espai de treball conjunt on les tècniques que hi participaren testaven en les seues realitats concretes el que allí havien fet (p.ex: qüestionaris per a fer a les persones joves). Després del testeig i en funció de si es trobava una resposta positiva, aquell document s'avaluava i componia el material que més endavant l'IVAJ oferia a les noves professionals per al seu treball local amb joves. Tal i com hem vist ales xifres de desplegament del pla, la xarxa en construcció ha estat identificant mancances i també intents de fer front, com ara el seminari dut a terme durant el segon trimestre de 2019.

---

3 L'ús de l'expressió "anar a salto de mata" està estés entre les professionals de l'IVAJ per definir la situació d'improvisació i tanteig en la que a vegades es troben.

4 Es tracta d'un seminari que es va fer a nivell intern entre març i juny del 2019 per tal de dissenyar les eines necessàries per al desenvolupament de la feina amb joventut (anàlisi de la realitat, disseny dels plans...). Requeria de molta feina conjunta i una posada en comú setmanal. No van participar totes les professionals per divergències internes o càrrega de treball. Els materials resultants han sigut comentats tan positiva com negativament al treball de camp d'aquesta investigació.

5.1.4. Experiència en processos de participació

Si bé l'estructura actual de l'IVAJ està treballant sobre una major formació, trobem que un element rellevant per al desenvolupament de les tasques de tècnica de joventut és que les professionals hagen o no format part activa a processos de participació, ja siga com a tècniques o com a persones voluntàries.

> *R: Jo sóc mestra d'infantil, i quan vaig entrar ens van contractar com a informadores juvenils, però de subcontracta de l'IVAJ. Però, clar, jo vaig arribar ahí perquè estava en moviments d'associacions... Jo estava en [el moviment associatiu que funciona a nivell comarcal], estava en varies associacions de la zona, del meu poble... Agrupacions de la comarca, jo també estava dins, vull dir, me movia molt el tema de...pues moviment associatiu i la participació. Entonces me van dir "ostras, perquè no et presentes ahi? i me vaig presentar. (...) [Q]uan vaig acabar allí, en eixe temps, vaig dir "òstia, me mole moltíssim treballar en joventut, però tinc experiència però no tinc formació". I me vaig especialitzar en psicopedagogia.*
>
> *E001*

En aquest cas, l'entrevistada presentava la seua implicació al teixit associatiu de la comarca com la causa que la va dur a treballar a joventut. A través d'una primera experiència laboral com a informadora juvenil s'adonava de la motivació que aquesta feina li generava i buscava obtindre més formació reglada per millorar en aquest camp. L'exemple que ací oferim es repeteix als discursos de diferents professionals, relacionant la seua implicació social amb la seua tasca com a tècniques de joventut i els processos participatius que volen dur a terme. És un lloc comú que les tècniques que han vivenciat per elles mateixes el que és participar a assemblees o associacions apliquen les ferramentes apreses prèviament al seu treball amb joves. Com més endavant es comentarà (a l'apartat 4 sobre participació), la concepció que aquestes tècniques tenen de la participació i la forma d'aplicar-la amb joves difereix de les que no han format part d'aquests processos, ja siga professionalment o personalment.

Les polítiques de l'IVAJ estan generant, els darrers anys, noves dinàmiques què afecten els models de treball del seu cos tècnic, així com les accions concretes amb la joventut. Un dels leitmotiv d'aquestes accions és la participació, un enfocament de treball i de transformació de la realitat de la joventut que -inevitablement- ha de partir dels trencaments epistemològics apuntats més amunt. El magma, confús en moltes ocasions, en que es concep la participació es pot desdibuixar o bé consolidar des de les estructures de treball

i formació de la institució. Sobre aquesta ambivalència es mouen les experiències i els discursos del personal tècnic pel que fa a una formació a la qual es demana més: anclatges, claredat, estratègies... I cal observar-ho també com un valor des del qual el cos tècnic reivindica la política i les accions que procuren una participació real i transformadora.

5.2. Situació actual en el treball com a tècnica de joventut

Les tècniques de joventut de l'IVAJ, tot i que es troben en situacions diverses, emmarcades per la seua experiència professional i per la particularitat del territori on treballen, comparteixen un lèxic definit per la institució a la que totes pertanyen. Un símptoma del consens d'un grup està en l'ús d'un vocabulari al darrere del qual totes i tots comparteixen els significats de forma clara. Així, *Fer cantera, menjar pipes amb els joves, treball de formigueta, arrancada de cavall, parada de burro*... són expressions que es repeteixen i són el reflex de la posada en comú del seu treball entre elles mateixes, dels materials i discursos compartits. Aquestes expressions defineixen tant la realitat de la seua feina com la forma ideal del que deuria ser la seua tasca amb les persones joves (i el que no volen que siga). En aquest apartat desglossem les percepcions sobre el seu treball en relació a diverses qüestions clau.

5.2.1. Percepció de les tècniques respecte al panorama al seu treball amb el jovent

Al desplegament del cos tècnic trobem, al menys, dues situacions ben diferenciades. En primer lloc, hi ha poblacions on la presència d'un àrea de joventut, amb espais propis per als joves, és una realitat que coneixen des de fa anys. Amb canvis i daltabaixos de la incidència que han pogut tindre sobre el jovent, existeixen punts de referència i professionals amb experiència a pobles pròxims a les àrees urbanes, com Manises, Quart de Poblet, Sagunt o Picassent, on treballen en l'àrea de joventut des de fa més d'una dècada[5]. En molts casos les mateixes professionals segueixen hui i segueixen disposant d'espais específics per a joves, que els i les han convertides en referents per a la professió. En canvi, en segon lloc, la situació a les poblacions que enceten àrea de joventut i per primera vegada tenen personal específic per treballar amb les persones joves és ben diferent. *Fer cantera*, captar a grups de joves als qui dirigir-se i alhora que aquests difonguen les iniciatives de joventut al seu municipi és un dels punts bàsics de cara a les primeres passes a donar per les tècniques.

5 Aquests municipis formen part dels 22 que componen a dia de hui joves.net, una xarxa que comparteix iniciatives i recursos per tal de crear sinergies al treball amb joves. Es va crear a la primera meitat dels 90.

(...) Entonces empiezas sí o sí haciéndote la cantera en los centros educativos para que se crien contigo, que te tengan como punto de referencia y esa gente pues ya llegará a tener 19, 20, 21, 23... y te conocerá desde que tienen 12. (...) [L]a estrategia básica es lo que te decía, nosotros estamos en el punto de generar cantera, es que no podemos hacer otra cosa.

E006

Segons contaven, per tal d'establir connexions que perduren en el temps (mentre dura la condició de «ser jove»), es dirigeixen amb especial èmfasi als joves que cursen 1r i 2n de la ESO, amb l'objectiu de que s'impliquen respecte al seu entorn social, identifiquen els seus interessos i busquen una eixida col·lectiva per realitzar-los. Es torna clau garantir la vinculació dels més joves per tal de poder acompanyar-los en aquest procés vital i generar iniciatives que vagen més enllà d'actuacions temporals. Aconseguir que les joves les vegen com a referents és una tasca percebuda com a difícil per part de moltes tècniques. A les àrees rurals, on fins fa poc no hi havia cap tècnica de joventut ni es contava amb les joves més que per a la programació de festes, establir una relació amb elles que tinga una continuïtat és un «treball de formigueta». Així nomenen al fet de fer molta feina que al principi no pareix que done cap resultat, però cal perseverar, ser pacients i «fer-se pesades» per a efectivament poder establir eixos vincles.

(...) Pero claro, todo eso es trabajo de hormiguita y trabajar aquí, convencer a mi concejal, al alcalde... Es un trabajo que al final repercutirá en los jóvenes, pero es un trabajo de otra manera y creo que también es importante, pienso.

E002

L'entrevistada, amb dos anys treballats al mateix municipi com a tècnica, definia amb aquesta expressió el que suposa el treball amb joventut: molta feina i resultats que sols es poden apreciar a llarg termini. Altra de les entrevistades profunditzava la mateixa idea:

Si tu en un territori que no n'hi ha hagut mai res de joventut, de repent arribes i esperes petar-la... això no pot ocórrer, això, tot el treball amb joves sempre dic que és de formigueta, i de constància i estar, estar, estar, i mostrar i estar, i mantindre's. No és d'arrancada de cavall, parada de burro, de de repent un dia arribe, «no hay nada y ahora quiero que todo el mundo venga a decirme».

E003

Aquesta informant clau feia explícit la importància de que les tècniques entenguen que el seu treball no va a donar uns fruits immediats, en particular si estem parlant d'àrees on mai s'han dirigit específicament al jovent. Així, menciona un altra de les expressions que componen el discurs de l'IVAJ: *arrancada de cavall, parada de burro*. Amb la frase feta es menciona una realitat d'algunes tècniques que, quan comencen a treballar a un poble o mancomunitat, esperen que la seua feina tinga una ràpida repercussió sobre la gent jove, amb la conseqüent desmotivació quan es troben una escassa resposta per part del jovent. La major part de les entrevistades es mostraven conscients de les dificultats d'arribar a les persones joves, de la necessitat de perseverar, tractar amb tots els agents possibles, insistir...No obstant, la constància i la paciència al seu treball s'enfosquia darrere de la incertesa laboral a alguns discursos de les informants. Mentre es dediquen a fer un treball de fons que tardarà en donar resultats, el seu contracte s'acosta al final i la renovació ja siga d'elles o d'altres noves tècniques que entren es veu en entredit.

R.: (....) Ho tenim prou complicat, és veritat que per part del nostre president sí que n'hi ha predisposició a continuar però sempre i quan, n'hi haja una subvenció darrere...

P.: De l'IVAJ?

R.: Efectivament, per això te dic jo que al final, si soles va a dependre de que...Que vale, que ens valoren molt el treball, la feina que hem fet, tot super bonico, tot super bé, però...si se'n va la subvenció tu vols apostar pels joves?...pues no, però perquè no puc, son molts diners, etc, etc. Vull dir que, si no hi ha una subvenció darrere, és molt probable que en el 2023, el projecte de joventut de la mancomunitat [on estem] s'acabe, sincerament, seria una pena, però és molt probable. Eixa és la nostra perspectiva de futur!

E008

> *R.: (...) Que l'IVAJ seguisca apostant per les polítiques de joventut, que seguisca donant suport a eixos departaments de joventut i que els ajuntaments també aposten per ells, que ara estem en el tema de que ara s'acaba la subvenció i...què faran? A vore, jo me quedo sense feina, me busque un altra, però, què faran? Has estat aquí tres anys en un poble dient: ei joventut, sí, tenim un pla i si s'acaba les subvencions en els municipis i els governs no aposten per estes polítiques de joventut, què passarà en eixos plans, què passarà en eixes accions? es que... també com vas a pretendre dir-li a la joventut "sí, podem, un canvi!" quan tu mateix no ho tens clar, complicat.*
>
> *E018*

La continuïtat del treball amb joves es veu qüestionada per la incertesa[6] de si n'hi haurà un canvi polític i, si després d'aquest canvi, es considerarà la importància que aquest treball té de cara a que no deixe d'haver una inversió i/o es contemple als pressupostos dels ajuntaments. El neguit que hi ha a este respecte es troba amb freqüència als discursos de les tècniques però, a part d'un dubte davant d'una possibilitat real (que deixe d'haver subvencions i contractes en matèries de joventut a les àrees on mai abans havia arribat l'IVAJ), està la incidència major o menor d'aquest fet possible sobre la seua feina quotidiana amb les persones joves. Algunes tècniques expressen treballar malgrat aquesta incertesa, mentre altres qüestionen la utilitat o la finalitat del seu treball si al 2023 aquest servei que estan donant al jovent s'acaba. En aquest cas, perceben la seua tasca com un servei públic emmarcat exclusivament dins de l'àmbit institucional municipal o mancomunal. L'enfocament de la seua feina passa per desfer el sentiment de desafecció cap a les institucions que observen a les persones joves i que elles mateixes expressen. Donat aquestes circumstàncies, el treball amb joves es troba coartat per l'interrogant de la continuïtat.

---

6 Piñana (2022) realitza un estudi sobre el desenvolupament dels Plans de Joventut en el moment actual de l'IVAJ i contempla la variable de la incertesa provocada per l'interrogant del futur sobre el possible canvi polític i les seues conseqüències.

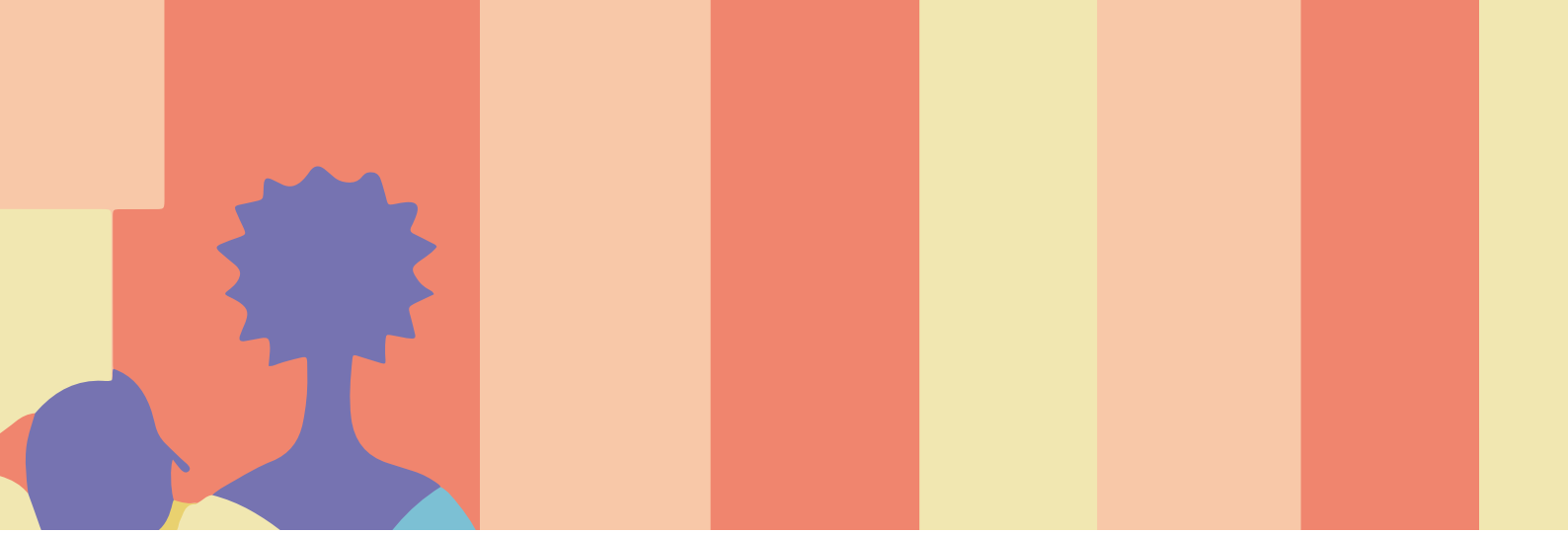

> *No ho sé, jo crec que s'està fent un treball que està donant fruits, perquè clar, nosaltres ara n'hi han generacions que han passat tot el procés, els vam pillar a 1r d'ESO i ja van a 2n de batxillerat; entonces eixa gent els projectes ja els té com a propis i te pregunten: quan farem [nom del projecte]? i dius: uo! m'acaben de dir el nom del projecte i m'acaben de preguntar que quan el tornarem a fer! Joder, això es dir...(...) No sé, parlo molt de projectes, però a lo millor del tema de pressupostos, en el tema d'ajuntaments...Molts ajuntaments ja estan apostant, ja estan obrint casals joves, estan dedicant diners a això, i dius wow! Algo ha pasado!*
>
> *E001*

Aquesta informant, com les altres, també mostrava dubtes pel futur del treball amb joventut si s'acaben les subvencions. Tot i denotar cert escepticisme al respecte, s'aprecia que el treball fet, després de 5 anys, té un efecte en la gent jove a la que han estat acompanyat al llarg d'aquest període i per a la que s'han convertit en un punt de referència. Eixa mateixa visió es veu esperonada pel recolzament dels ajuntaments que aposten per la joventut amb partides pressupostàries específiques. N'és habitual trobar aquest tipus de posicions discursives que posen de manifest la situació complexa i contradictòria de la seua tasca professional: és important però limitada, té efectes però no es posen els mitjans econòmics i tècnics, etc.

La percepció del panorama del treball com a tècniques, ara bé, presenta moltes diferències en funció del temps d'experiència com a professionals de la joventut als seus territoris. A l'últim exemple observem una visió positiva malgrat la incertesa que pot suposar un canvi polític, però aquesta valoració és fruit de vore els resultats d'un treball fet durant cinc anys. L'interés que han despertat al jovent i el posterior reconeixement de la seua importància als ajuntaments ha sigut possible gràcies a haver treballat durant anys al territori. Els dos exemples anteriors són de tècniques que duen treballant al municipi i a la mancomunitat menys de cinc anys, amb contractes que en principi es podrien acabar al 2023.

5.2.2. Formes d'arribar als joves

Les tècniques de joventut despleguen moltes vies de comunicació per poder interactuar amb el jovent: tenen xarxes socials pròpies de l'àrea de joventut (Instagram, Whatsapp, Facebook i, en molts casos també a Tiktok), en molts municipis també disposen d'espais propis per a la joventut (Centres d'Informació Juvenil, Punts d'Informació Juvenil, Casals, Espais Joves...), accés als instituts en horaris de tutories o patis (excepte una de les entrevistades, totes tenien accés als centres educatius[7]) i, per últim, l'espai públic del poble.

5.2.2.1. Instituts i joves corresponsals

Les tècniques aprecien tot el ventall d'opcions com formes d'arribar a la joventut. No obstant, dins d'aquestes formes, la que més destaquen és l'accés als instituts. En general, és la principal via que els permet conèixer en persona a les joves així com donar-se a conèixer, interactuar amb elles i, amb la col·laboració dels centres, generar iniciatives amb les joves.

> *R.: Ara mateixa, en joves, les formes que tenim són els instituts, sobretot, que allí tenim accés directe, després, altres vies de comunicació són, als instis a les tutories, o als instituts als canvis d'hora; corresponsals, que els corresponsals son uns representants de cada classe, un o dos representants de cada classe que "les mueven todas estas cosas como a nosotras", després tenim un projecte que està funcionant des de l'IVAJ i nosaltres ja fa molt de temps que portem, que és el nostre altaveu principal, per a tot, i és veritat que funciona...emmm...te diria que instagram però...ufff, tenim altres vies més fàcils, el whatsapp, emmm...*
>
> *E001*

7 Cal assenyalar que a les àrees rurals, els instituts poden trobar-se a un poble o comarca diferent d'on es localitza la tècnica de joventut.

Aquesta tècnica, coincidint amb la majoria de les entrevistades, assenyala l'institut com a via clau per arribar a les persones joves, encara que desplega altres vies per tal de que arribe la informació del que estan fent i posant en pràctica una posició oberta a la interacció. Ací es nomena una iniciativa que promou l'IVAJ i que va ser mencionada per la quasi totalitat de les professionals: els corresponsals[8]. Es tracta d'implicar a joves per tal d'establir una comunicació més fluida amb elles, que servisquen d'enllaç amb altres joves de cara a captar els seus interessos i ajuden en la difusió de la tasca de les àrees de joventut. El projecte de corresponsals varia molt en la seua implementació, interpretació i resposta. Si bé està plantejat com una estratègia que implique al jovent i que permeta el fluxe de comunicació amb les professionals, algunes tècniques s'han referit a ell de forma crítica.

> *R.: [E]l propio proyecto de corresponsales, que parece una cosa abanderada del IVAJ, para mi es una patata, quiero decir, porque no existe como proyecto como tal, cada uno lo hace como le sale de la nariz. Y para unos es "te doy dinero y pegas carteles" y para otros es "te pregunto qué dibujo quieres que yo ponga en un cartel" o sea... Eso es así, ésa es la realidad.*
>
> *E006*

Els contextos de treball de les tècniques de joventut són molt diversos: pobles amb més baixa densitat de població, disseminats, comarques amb història associativa, pobles més connectats amb les ciutats i amb molts anys treballant amb joves, ajuntaments que donen pressupostos de joventut i altres que no... Es fa necessari comptar amb una anàlisi de cada realitat concreta per poder avaluar l'aplicació de les iniciatives que l'IVAJ promou. No obstant, l'opinió crítica d'aquesta professional es relaciona amb més crítiques d'altres informants, que observen el seu treball amb corresponsals i els comparen amb el que es fa a altres localitats. Aquestes crítiques internes ens donen una visió de les diferents formes en què es concreta el pla de corresponsals. Segons les observacions de les entrevistades, en alguns contextos la iniciativa dels corresponsals s'ha desenvolupat amb una implicació molt limitada dels joves.

---

8 L'IVAJ defineix els Corresponsals juvenils com " les persones joves que, voluntàriament, col·laboren amb els serveis d'informació juvenil d'un municipi detectant les necessitats i demandes informatives i apropant la informació directament als i les joves del seu centre educatiu, barri o associació"

R.: (...) [I]ntentant buscar corresponsals, (...), la figura del corresponsal que estiga en comunicació entre lo que son les administracions, nosaltres, i ells, en ells en el institut, les coses que facen, que si fan un panell jove... (...). Intentem treure d'eixes reunions i eixes coses corresponsals, que és el que ens interessa, però clar ¿què passa? que són corresponsals... Sí, tots s'apunten, tots volen ser corresponsals perquè es troben ells importants, en que "tu tindràs un reconeixement, una tal..." reconeixement, reconeixement és ser corresponsal en una plaqueta d'estes o jo que se. Però bueno, que sí que s'ho pintem bonico i venen i tal... 25000 corresponsals. Pero que no, que no es aixina la cosa. Fem un grup de whatsapp, entonces per mig del whatsap, joves d'aci del poble que ix una activitat eh...qualsevol activitat, no se, després, evidentment alguna activitat tipo cultural que no els atrau en absolut, perquè si dius "es que venen a cantar Montecarlo" pues allí els interessa a tots, però...

E011

Al fragment veiem com aquesta tècnica valora el panorama de treball amb joventut al seu municipi. Ella percep una baixa implicació de les persones joves respecte a «ser corresponsals». Segons la seua visió, les joves no es veuen *atretes* per les activitats que proposen des de l'àrea de joventut que tinguen un caire «cultural». Al seu discurs, l'interés dels joves es redueix a la festa i les propostes d'oci cultural que tracta de promoure no tenen molta acollida per part de la població jove. La comunicació que tracten d'establir amb les joves no flueix. Les dificultats per connectar amb el jovent van ser expressades amb preocupació per vàries de les participants a aquesta investigació, encara que amb matisos alhora d'explicar el perquè. Trobem, vinculat al rol de 'corresponsal', concepcions diverses que poden aprofundir més o menys en la participació. Aquestes poden anar des de contabilitzar 'corresponsals' com a mesura d'èxit, però també la degradació de la figura si no s'acompanya de poder implicar realment les i els joves. Però també són els subjectes amb qui fer cantera i poder transformar la realitat. De fet, hi ha experiències molt potents i amb un calat d'acció i transformació social rellevant, com ara, i per posar sols un exemple, el projecte Desenllaçant de Bellreguard on 6 corresponsals fan formacions sobre diversitat sexual als instituts i ara estan en el procés de producció de la segona temporada del programa Desenllaçant que es pot veure a Youtube. Els resultats dels processos de participació son multifactorials i, sens dubte, un dels factors d'èxit és que les temàtiques sobre les quals es treballa siguen importants per a les persones joves. En el cas de Desenllaçant, la diversitat sexual així com el racisme i la misogínia, temes centrals del projecte, travessen els corresponsals que duen a terme el projecte.

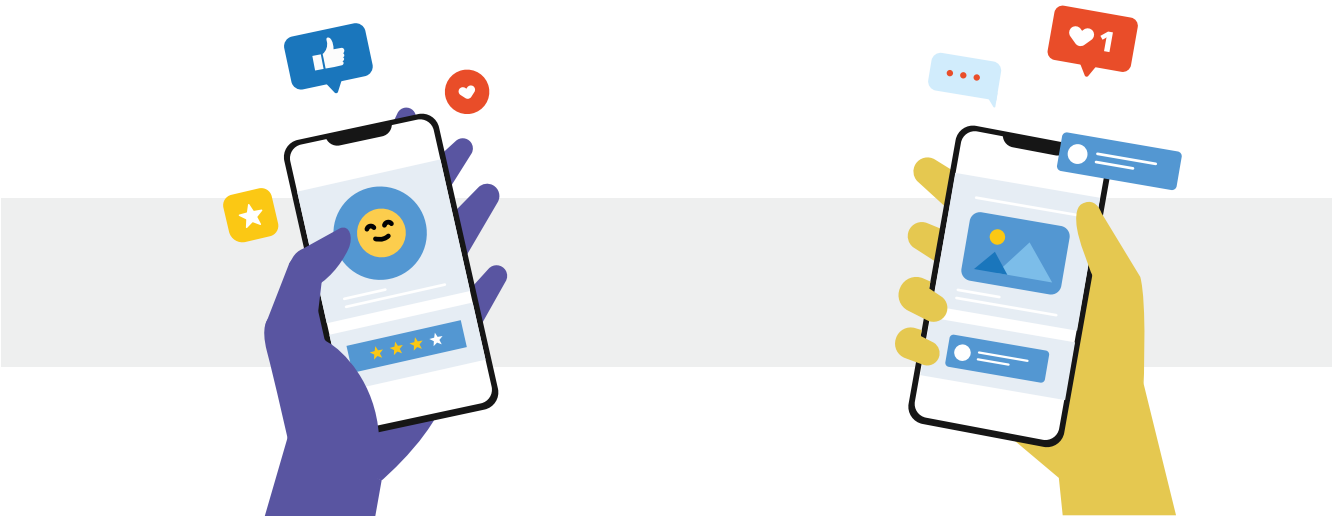

5.2.2.2. La comunicació a través de xarxes socials

Totes les àrees de joventut que s'han pogut observar a aquesta investigació disposen de diferents xarxes socials i vies de comunicació telemàtiques per difondre la seua activitat alhora que interactuar amb el jovent. Encara que destaquen que el contacte presencial és el que té més valor, també fan èmfasi en estar on les joves estan: a les xarxes socials. La presència i l'ús expert de les persones joves a les xarxes ha obligat a les tècniques a posar-se en les xarxes. Obrir-se un compte a tiktok i un compte a Instagram és gairebé obligat dintre del treball informatiu i de difusió de les tècniques i és on la bretxa generacional es fa més evident.

> *R.: Doncs tenim, el Punt d'Informació juvenil, però a nivell de una estanteria i demés aquí, tant a l'ajuntament com al Casal, però usem molt l'instagram de joventut i funciona super bé, de fet tenim prou preguntes i prou interaccions en el instagram, que al principi no, ara que ha entrat la dinamitzadora en febrer, desde entonces super bé, perquè damunt tinc a una super* ***comunity manager*** *aquí, que mola molt, i va, anem a fer un tiktok...i al final és lo que funciona, la realitat juvenil és la què és i les xarxes socials és algo hem de tindre ahi sempre i que està funcionant cada vegada millor en eixe sentit i està la de l'ajuntament que també els joves la solen consultar prou...*
>
> *E018*

Amb la voluntat d'arribar a la gent jove, part del treball de les professionals de joventut passa per estar presents a les xarxes socials, aconseguir ser un punt atractiu i de referència per a la població jove. Així, publicar *stories*, *postejar*, o interactuar a les xarxes socials son elements que formen part de la seua feina, definida per aquesta informant amb el terme «community manager» per reconèixer que és realment un treball estar i saber estar a les xarxes socials.

R.: (...) I a Instagram també, i esperat un moment que estem fent tiktok, que açò vamos...o siga....es que som unes mamarratxes! Nosaltres sempre estem provant coses noves, vale? Perquè al final ve(e)m que això... sempre que puges una foto a instagram que ixen joves, que ixen ells, té un montó de repercussió. I és un...l clar, una altra manera d'enganxar als que tenim és enganxar a altra gent que per a ells és referent. Entonces dius "ai, que vindrà este" o "farem açò en este" i ja estan "oh, pues m'interessa".

E001

Altra informant ens desglossava la seua estratègia comunicativa a les xarxes socials virtuals:

(...) per bé que treballem amb joves jo vull arribar a tot el món, vull que tot el món conega el Infojove, vull que els pares diguen als fills "he sentit açò en la ràdio" o "he llegit en el facebook i a tu t'interessa" i vull que el jove s'ho veja directament en el instagram. Accions comunicatives per tant van ser: tindre més presència mediàtica, cosa que faig, cosa que publiquen en els mitjans de comunicació, cosa que publique en la web de l'ajuntament, cosa que publique en les xarxes de l'ajuntament, cosa que publique en el meu facebook per als pares i en el meu instagram propi [de joventut] per als meus xicons. (...). Quan vam arribar l'instagram tenia 600 seguidors, ara en té casi 2000, uns 1900 o així, està molt bé .

E014

En aquest exemple podem observar el coneixement del funcionament de les xarxes socials que té la informant. Tracta com a part fonamental del seu treball de tècnica *saber com estar a les xarxes* i el públic al que es dirigeix. Amb aquest coneixement específic es mostren els diferents canals per arribar tant a la població jove com a la població en general, destacant l'ús de Facebook per dirigir-se a les mares i pares així com la promoció de l'àrea de joventut a Instagram. En aquesta xarxa social feia dos publicacions diàries per tal d'estar present en la quotidianitat dels joves. Conèixer els mitjans i el llenguatge comunicatiu del jovent es torna una peça clau al treball en joventut. Un element molt destacat per vàries informants, tant a les xarxes com al seu treball en general és el fet de «no tindre vergonya» de cara a emprar els codis comunicatius de les joves a aquests mitjans.

També, moltes de les entrevistades apuntaven a l'èxit assegurat relacionat amb compartir les fotos on les joves apareixen: son part de l'àrea de joventut quan *apareixen* a les xarxes d'aquesta.

Amb aquest exemples, les entrevistades valoren la importància que tenen les xarxes socials a la seua feina i la necessitat de saber com moure's per elles per arribar a l'objectiu: resultar atractives per a la gent jove. No obstant, no totes les professionals disposen d'aquest coneixement específic, convertint-se en una eina a abordar per millorar la tasca. Malgrat que el contacte presencial és indispensable, compartir els espais virtuals on la població jove està, és una feina imprescindible amb la que han de treballar. Veiem, amb les experiències descrites, com les formes i els canals de contacte amb la joventut constitueixen un pont de trobada entre tècnics/ques i joves. El domini d'aquest llenguatge visual i escrit alhora conjuga una ferramenta imprescindible per trobar-se amb la joventut. D'entre les bretxes generacionals, l'ús de les xarxes pot aïllar generacions entre si; però quan es tracta de fer participar la joventut, és possible perdre la comprensió del seu món. I açò últim faria allunyar més encara les institucions de la ciutadania jove (en un moment de desafecció creixent i preocupant).

5.2.3. La dimensió conflictiva del treball amb joventut

Entre les informants d'aquesta investigació, com ja hem comentat, hi ha situacions molt diverses marcades pels contextos propis al seu treball. Entre els factors que generen aquestes diferència trobem la relació que des dels ajuntaments i mancomunitats existeix amb les tècniques de joventut. Tindre el recolzament dels consistoris així com poder treballar conjuntament amb ells és garantia d'un millor funcionament de cara al seu treball amb la població jove. Al transcurs del treball de camp les tècniques han comentat com els afectava negativament que els ajuntaments no prengueren en consideració la importància dels joves en les seues polítiques. Sense concretar partides pressupostàries específiques, sense facilitar espais físics o sense una coordinació alhora de fer una acció enfocada al públic jove, la feina de les tècniques es veu en limitada i invisibilitzada. La sensació de treballar en solitari a un ambient hostil carregava negativament la feina d'algunes tècniques.

> *R.:(...)per exemple, l'altre dia que una regidora que li vaig oferir una activitat gratuïta i em deia que "no s'apuntarà ningú" i jo dic bueno, però si no ho fas... I no ho va fer, no la va sol·licitar. I la vam perdre. Per això et dic, que em decepcione. Eixa a mi...em va tocar el coret, de, entonces per a què em voleu a mi, per a què voleu que estiga jo allí?*
>
> *E009*

La tècnica ens mostra l'efecte desencoratjador que provoca aquesta falta de confiança i col·laboració, fet que es repeteix de diferents maneres en altres treballadores. Per algunes amb més anys d'experiència al seus municipis o mancomunitats, la falta de confiança o de treball conjunt ha canviat progressivament a mesura que el seu treball amb la població jove donava els seus fruits. Així, la relació de les tècniques amb els ajuntaments o mancomunitats pot resultar un element que afecte decididament al treball de joventut i siga necessari canviar: molts pobles i mancomunitats on ara es desplega l'IVAJ no tenien en alguns casos ni regidoria de joventut. Aquesta àrea resulta una novetat que encara han d'aprendre a valorar i donar-li importància, especialment tractant-se d'entorns rurals on l'envelliment i la despoblació son problemes greus a atendre.

Altre problema abordat per la majoria de les entrevistades és la falta o l'escassesa dels pressupostos destinats específicament a la població jove. La capacitat de promoure i programar activitats es veia limitada per aquesta carència de recursos, situació que han de compensar les tècniques amb recursivitat pròpia. Amb escàs o nul pressupost, sense transports públics que connecten entre pobles i, en moltes ocasions, sense espais propis per la gent jove, la capacitat d'acció de les tècniques passa per *salvar la situació*.

> *R.: Perquè no tenen espais, no tenen espais,(...) i...claro, nosaltres allí necessitem tindre un espai perquè tenim allí l'institut, entonces per a nosaltres és un punt boníssim per la tarde, si tinguérem, pues mos quedaríem alli i faríem activitats. Però claro, és difícil trobar un espai, perquè que si la banda de música, que si no sé què, no sé quantos...Sí. I ara estem molt per darrere demanant-lo i sí que notem com de "uuuffff" però bueno, ho salvem en bona cara i "perdoneu, no volem molestar, no sé què.." bueno, tirem com podem.*
>
> *E001*

> *R: Pensamos algo que no nos supusiera dinero extra porque no lo teníamos. Mi compañero se trajo un palomitero que tenía en su casa, compramos las palomitas, luego las hicimos. Son tres euros, que no es nada, pero son nuestros. Porque no te vas a poner a hacer un contrato menor o lo que sea para comprar dos paquetes de palomitas. Pero son dos paquetes de palomitas, un refresco por aquí, etc, etc.*
>
> *E005*

Per superar els conflictes, la manca de recurso o el fet que el treball de joventut estiga menystingut dintre d'alguns ajuntaments —que ubiquen el treball amb joves en la part més baixa de la jerarquia del treball tècnic a un ajuntament o mancomunitat— entra dintre de les estratègies individuals que les tècniques desenvolupen en el seu context quotidià i que comporta un cost i dedicació extra. Els exemples ens indiquen com plantegen el seu treball *malgrat* els constrenyiments que es troben. A la seua feina és habitual haver d'insistir constantment en les mateixes demandes encara que reben reiteradament una negativa per part dels agents polítics. Tanmateix, els processos burocràtics, la sol·licitud d'ajudes i beques així com el funcionament de l'administració, son una part necessària del seu treball per tal de poder esgotar el pocs recursos possibles als que tenen accés.

El lèxic emprat pel cos tècnic conforma un camp semàntic travessat per la idea del llarg termini, tant en positiu: *treball de formigueta, fer cantera...* com en negatiu: *arrancada de cavall i parada de burro.*

La mirada al mitjà termini trontolla quan cauen en la caducitat dels seus contractes. Si bé el pas per un lloc de treball es pot pensar com una aportació sobre una construcció que supera el temps i tasques de l'individu, també l'estabilitat i les projeccions professionals juguen un paper fonamental en el pensament estratègic i la transformació social. Els processos d'acompanyament i d'esperonar la participació mostren sempre un recorregut de fons on els llenguatges dels joves han de ser entesos. És bàsic entendre i compartir continguts a les xarxes socials i estar a prop connectant, per exemple, des de les institucions educatives com a trampolí per establir relacions més enllà dels instituts. Tota una tasca que ha de remar amb manca de recursos, però també de comprensió per part de l'ecosistema administratiu i polític on encara cal encaixar i fer valdre la necessitat d'aquestes accions per a la joventut i el seu creixement com a ciutadania.

5.3. Imaginaris socials sobre els i les joves

5.3.1. Mirades cap al jovent: com són les persones joves en els discursos del cos tècnic

El punt comú que podem trobar als discursos de les tècniques és la percepció de que els joves tenen moltes necessitats que no estan cobertes. Ja siga per la falta d'espais (especialment a les mancomunitats o pobles on no hi havien àrees de joventut abans dels Pla de Municipalització) o bé la carència de transport públic que connecte entre pobles. Més enllà trobem diferents percepcions i definicions de la gent jove.

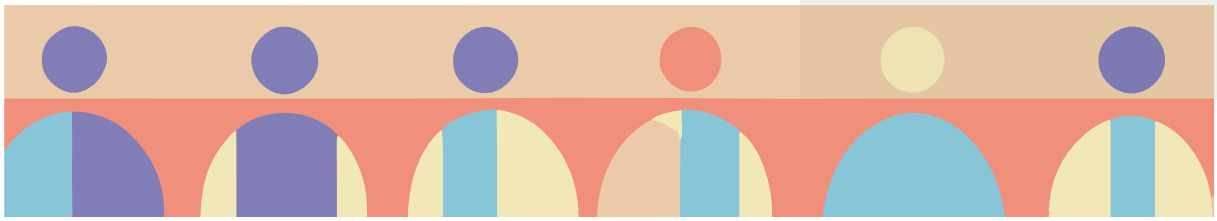

5.3.1.1. Joventut perduda: adultocentrisme i victimització de les persones joves

Aquesta paraula es repetia a diferent discursos de les tècniques respecte als joves. Ara bé, la mateixa paraula conté diferents enfocaments que varien en funció de la tècnica que l'emet. Per una banda, està impregnada d'adultocentrisme: quan ha aparegut acompanyada d'una càrrega moral respecte als consums de substàncies que algunes joves fan o a l'ús de les pantalles (especialment del mòbils). Quan més es veu reforçat aquests aspectes és als discursos de tècniques que en nombroses ocasions durant les entrevistes nomenen als joves com «xiquets i xiquetes».

> *R.: Pues perquè passen, tots, són xiquets que passen de tot. A vore, a l'institut estan molt desmotivats, jo...eh...no se pot arribar. No volen compromís, eixa la primera, compromisos ni un. No volen estar calfant-se el cap en res, venen a casa, tenen la videoconsola, tenen açò, tenen allò... se fan en els amics, aci n'hi ha ara un grup de gent jove que ens tenen inclús un poc preocupats perquè estan clavant-se dins del món dels porrets i canutets i tal i de ahí no ixen...*
>
> *E11*

L'exemple extret d'una de les entrevistades condensa la distància entre la professional i el jovent. Als elements abans esmentats es suma la falta de compromís i de motivació que també apareixen com trets a destacar per altres tècniques. La visió negativa i paralitzant que identifica als joves com a xiquets (restant-lis la capacitat de ser subjectes que prenen les seues pròpies decisions) que, a sobre, no estan interessats en res, deixa un escàs marge per a la tasca de les professionals de joventut a l'hora de desenvolupar qualsevol iniciativa en que les joves tinguen un rol actiu.

No obstant, als discursos d'altres tècniques el terme «perduts» s'enfocava a la deficient atenció institucional, a l'estigma que carreguen pel simple fet de ser joves (com per exemple responsabilitzant-los dels contagis de la pandèmia per fer festes) i de com aquesta càrrega negativa és assimilada per les joves condicionant la visió que tenen d'elles m mateixes, i les limitacions que això els suposa a l'hora de pensar-se respecte al poble o al conjunt de la societat.

R.: En general? Pues...abandonadas y perdidas. Están solos, están muy solos, en muchos sentidos, creo que tienen mucho potencial y muchas ganas de hacer cosas, muchos de ellos, la mayoria, hay de todo, pero creo que estan muy perdidos y muy solos. Es que creo que es algo tan evidente....Están solos, es que enseguida que les das un mínimo de algo se te aferran como...no sé, sí me da pena la situación.

E06

R.: Jo crec que estan desamparats. però per culpa nostra. (...) [N]osaltres moltes vegades els hem preguntat, fem jocs i coses ¿no? I a lo millor els preguntem "Què creus que pensa la gent de tu?" Pues si sapigueres tot lo que diuen! Vull dir, "que som molt 'maleseros', que sempre estem fent el gandul, que sempre estem al mòbil, que..." Vull dir, pensen això d'ells mateixa perquè ho han sentit en altra gent també. Mai els parlen en positiu, mai. Tu fiques la tele i...adolescente...tal, el covid "la joventut ha sigut la culpable de nosequè" a l'institut: "ai, pobrets meus, el institut, què mal ho passareu, què adolescents sou i no sou i feu pudor i no se cuantos...i tu no arribaràs a estudiar res"....I jo, a ver, a ver, a ver, ¿com podem parlar-lis aixina? Què penseu que tindran ells, què assumiran ells que son? A mi me donen molta llàstima. És dramàtic, es que ser jove avui en dia es dramàtic. I després, mires la tele i "el futuro de los jòvenes, solo estan en trabajos sobrecualificados"....Bueno, bueno! Que no van a encontrar trabajo en su puta vida, no se van a emancipar i es... Si tens raó, és fàcil que passe, però tio, es com, els estan fustigant tots sempre i ells agafen eixe diàleg i se l'apropien, saps? Imagina't ja pues gent de poble. Que el diàleg està canviant de les zones rurals, està canviant molt, però son coses que van calar en la seua època i s'han reforçat hasta que ara hi ha hagut un gir, però en la joventut...osti, no ho sé. No se'ls dona la importància que poden arribar a tindre.

E01

L'oposició front al discurs anterior és fa patent amb aquests altres exemples, on les tècniques assenyalen una necessitat d'atenció, d'arreplegar la seua veu i de canviar eixa visió funesta de la realitat del que les persones joves son. Aquestes treballadores identificaven una realitat negativa que envolta a la gent jove: discursos negatius, culpabilitzadors i/o

infantilitzadors, poca percepció de les pròpies capacitats per actuar en la realitat immediata i una forta necessitat d'escolta sense imposicions ni judicis. En ambdós exemples es remarca la potencialitat de les persones joves, la bona resposta quan es produeix una escolta activa en la recerca dels seus interessos. Per contra, un element que es trobava en aquest discurs és la pena, la llàstima. Aquesta forma de descriure el seu parer sobre com veuen a la gent jove indica una impotència, del que es podria fer i no es fa, dels discursos que demonitzen als joves, de les carències amb les que es troben.

A més de la impotència, l'element de la llàstima també denota certa condescendència que articula tot un seguit de discursos on es planteja que la joventut de hui en dia o és pitjor o ho té pitjor que la joventut d'altres generacions. Discursos que també incorporen els pànics morals amb idees que comparen un passat idílic de la joventut —que eixia al carrer sense por, per exemple, o que era més feliç perquè estava més temps al carrer— amb una descripció d'una realitat actual molt fosca farcida de riscos nous: el bulling, les agressions sexuals, els consums i les addiccions... i que, per tant, situa la joventut com a víctima del sistema. En tots els casos, formen part de la matriu discursiva ambivalent, contradictòria i en tensió constant que resitua i sovint limita la posició de la joventut com a ciutadania del present amb capacitat i voluntat de transformar la seua realitat social, prendre decisions i dur a terme projectes que impacten de manera positiva en la vida de les persones joves.

5.3.1.2. Contrast: mentalitats obertes i extrema-dreta

Més enllà de les etiquetes que descriuen la confusió, la indefinició d'una societat que els aboca a trobar-se perduts, quan atenem a les concrecions veiem com, des de la percepció de les tècniques, es polaritzen. Algunes tècniques de distints territoris valencians perceben que la realitat de la gent jove era diversa, però també dicotòmica: joves amb mentalitats obertes, alliberades en elements com la sexualitat i amb consciència social front a joves conservadors, tradicionalistes, amb discursos marcats pel masclisme i l'extrema dreta.

> *R.: (...)Tinc les dos vessants: n'hi ha molta gent molt compromesa, molt respectuosa, molt oberta de ment i després, la part que me dona por, es que n'hi ha molta gent en unes ideologies molt de dretes, en molt poc de respecte i això és el que hem dona molta por.*
>
> *E12*

R.:(...) [H]ay como dos facciones muy diferenciadas: hay un bloque de jóvenes, obviamente por cómo se han criado o por el entorno que tiene o lo que sea son muy retrógrados, con ideas muy muy muy retrógradas, de hecho nos encontramos con muchos problemas de xenofobia, de machismo, de...o sea, muchos problemas, MUCHOS, y osea, hay como falta de intermedio, o son muy así, o muy concienciados. (...) [T]ienden a ser gente que acaba la ESO y deja de estudiar, se incorporan al campo, se incorporan al negocio familiar, se incorporan a lo que sea, entonces viven en un núcleo social muy cerrado, con unas ideas muy preestablecidas y tal, y luego está el bloque de edad de "me voy fuera" claro, el simple hecho de haber salido de aquí, ya te abre la mente de otra manera...Entonces, ése bloque de edad de entre 18 y 30 yo lo veo como polarizado, o es muy de antaño, muy de VOX, o eres un joven concienciado, que está viendo todos los problemas....(...) [A]quí yo lo veo así, como dividido, polarizado: entre el bloque que sale, estudia, abre su mente y ve el mundo de otra manera, y el bloque de gente que no, que se queda aquí, que hace lo justo, la secundaria y se va a trabajar al campo sin más pretensiones.

E06

Mentre la tècnica del primer exemple es referia al jovent en general, sense cap explicació concreta de perquè es dona aquest contrast, al segon exemple l'altra tècnica reconeix una franja d'edat (de 18 a 30) en la que observa una polarització ideològica, així com apunta possibles causes.

Queda sense respondre la pregunta si és possible treballar i «fer participació» amb tot tipus de perfils i si és possible que als projectes s'incorpore de manera activa perfils poblacions diversos.

5.3.2. Com són els joves amb qui treballen

De forma general, les tècniques de joventut arriben a les persones joves a partir dels instituts, tot centrant la seua tasca en la franja d'edat d'ESO i batxillerat (12-18 anys). A través del seu treball als centres educatius mobilitzen a joves per a que col·laboren i aporten a la seua feina, s'articulen grups de corresponsals que es comprometen a mediar entre la professional i altres joves, alhora que capten propostes i generen iniciatives pròpies. Les realitats concretes varien molt en com açò es presenta o no, a banda d'altres iniciatives i acostaments al jovent. A banda de l'edat, la descripció d'un perfil de gent jove «participativa» des de l'experiència de cada tècnica es torna en apreciacions difuses.

No sé, és que tens de tot. Nosaltres també sent que connectem molt més en els més extravertits, els més malillos, els que la classe a lo millor, anem a vegades a alguna classe i mos diuen "este és un d'açò i no fa mai res" i és un majo i no sé què no sé cuantos...pues no sé què fem, que sempre connectem en eixe ¿saps? i en els que son més, que estan més en el sistema educatiu, pues no...que estan que ni les va ni les viene, pues en eixos són en els que més connexió fem.

E01

Sense concretar, des d'una generalitat, sí que hem trobat dos grans perfils de les persones joves a les que més arriben les tècniques al seus territoris. A l'extracte d'entrevista, la professional feia aquesta breu descripció de les persones joves a les que més fàcilment arriben: extravertits, *malillos*, amb cert meninfotisme. Joves que son assenyalats negativament per la falta d'implicació als estudis però que per contra troben una actitud d'escolta en les tècniques que els motiva a implicar-se. Sota diferents adjectius, aquest és un perfil que hem trobat a les entrevistes d'altres tècniques. En contrast, trobem un discurs de tècniques que aconsegueixen arribar i connectar més fàcilment amb persones joves que son percebudes com estudioses i actives, a vegades amb la qualificació negativa dels iguals que els cataloguen com a «frikis».

P.:¿Cómo dirías que es la gente joven a la que llegas?

R.: A ver, los que sí que están participando, sí que es verdad que están a gusto. Por ejemplo, el grupo de corresponsales también son unos 19 y también están funcionando bien. Van al instituto.(...) [E]n eso se han implicado los más empollones entre comillas. Atraen a un perfil, pero los líderes así más informales, como esto lo llevan los otros, esto si están metidos los empollones a ellos no les interesa.

E02

Aquesta situació que hem arreplegat a diferents entrevistes remarca dues coses: els qui s'interessen de forma activa sobre les possibilitats que els dona l'àrea de joventut tendeixen a percebre's socialment com a «empollons». Quan aquestes persones es connecten amb la tècnica de joventut per a qualsevol iniciativa n'hi han altres que s'abstenen d'acostar-se per tal de no vore's dins d'aquesta categoria. L'estratègia per tal d'evitar l'encasella-

ment o l'aïllament passa per captar joves que són considerades persones claus entre els seus iguals, resultant un punt d'atracció per a més joves.

Una anàlisi de la realitat que feia una de les persones tècniques entrevistades passava per reconèixer tres blocs en els que es pot dividir a la gent jove:

> *R.: (...) [L]a gent jove, quan parlem en bloc, se divideix en tres blocs més o menys de la mateixa quantitat de població. Estan els que la seua vida la tenen super ocupada: estan en el fútbol, en la música, la falla... tenen la seua vida ocupada, estudien o treballen (...), perfecte, eixos no necessiten res, ja ho tenen. Ja tinc el meu temps lliure ocupat i tinc la meua activitat principal ocupada. Estaria molt bé que els professionals que estan en eixos àmbits (...) tingueren formació per a poder fer un acompanyament d'eixes persones que generara hàbits de participació, però jo sóc conscient de que ho fan (...). Una persona que està en una associació, que està en una falla, en una entitat musical, que està dirigint això i te joves, està fent una tasca educativa encara que no siga conscient I això és un terç dels joves, aproximadament. Després n'hi ha un terç que és tot lo contrari: jo lo que vull és que en la porta de ma casa estiga el centre comercial... Bueno, vivim en una societat que lo que produeix és consumisme (...), és lo que estan rebent (...). Però jo sé que és un terç perquè jo escolte als joves. Jo he de saber quants joves demanen això perquè jo he de treballar amb eixa realitat. En este cas per intentar canviar-la. Després n'hi ha un terç de gent jove que ni està amb el seu temps ocupat i fins i tot està en la línia contrària de «jo no vull estar gastant-me diners permanentment en el temps lliure, jo vull fer altres coses».(...) [E]n la teua realitat, per molt xicoteta que siga, existeixen eixes tres realitats, segur. I com a mínim és fàcil treballar amb la del mig. La dels que estan ocupats oblida't, no és necessari. Però els que estan al mig són treballables. Però fins i tot els tres són treballables també, perquè ahi n'hi ha un interés.*
>
> *E07*

Més que especificar com són les persones joves a les que arriba, aquesta professional desglossava la situació del jovent pel que fa als que resulta més fàcil arribar i descrivint sota quina lògica es mouen. Cal apuntar que la persona entrevistada tenia molts anys d'experiència a joventut i al mateix poble, fet que ha ajudat a configurar la seua percepció.

El municipi des d'on treballa és gran i alhora proper a un àrea urbana, fet ressenyable front a la situació de moltes altres entrevistades que desenvolupen la seua feina a municipis o mancomunitats de l'interior valencià, sense connexió de transport públic entre pobles ni cap a la ciutat, amb una forta dependència del cotxe. A més, l'absència de treball previ en matèria de joventut a molts municipis on en els darrers anys han aplegat professionals, implica haver de construir-se com a referents, fet ja consolidat en el context des del que s'emet aquest discurs. Ací anomena el que seria el seu públic objectiu: les persones que no tenen el seu temps ocupat a diverses activitats extraescolars o similar i que tampoc volen (o poden) basar el seu temps en el consum. Destaca també una motivació de la seua feina amb joves: generar espais d'oci i aprenentatge que es desvinculen del consumisme imperant i que es direccionen a l'organització col·lectiva per al desenvolupament d'uns interessos compartits.

5.3.3. Joves a qui no arriben

Una situació comú a la pràctica totalitat de les entrevistades és el difícil accés a joves per damunt dels 17-18 anys. Mentre que els joves de 12 a 17 anys són fàcilment localitzables a l'institut, espai d'obligatòria assistència, els que superen aquestes edats es troben en múltiples situacions que fan més complicat el contacte. Les persones joves menors d'edat, a banda de trobar-se durant el seu horari lectiu als instituts, en moltes ocasions no tenen espais propis per passar el seu temps d'oci, fet especialment destacable als pobles de l'interior valencià durant l'hivern. En general, aquests joves menors no disposen d'ingressos propis, el que els condueix a una recerca d'ocupació del temps d'oci que no estiga mediada per (molts) diners. Per últim, aquests joves tampoc poden desplaçar-se autònomament entre pobles, la qual cosa limita les seues opcions. En contrast, els joves a partir dels 17-18 anys, o bé treballen o bé van a les ciutats a seguir amb els seus estudis, desapareixent del poble la major part del temps. Si treballen i viuen al poble, disposen de recursos econòmics i de transport propis, així com tendeixen a disposar d'espais privats. Amb tot plegat, aquesta franja ampla d'edat, es torna més inaccessible per a l'objectiu de les tècniques que tracten degenerar en elles i ells un oci educatiu. Tanmateix, tenen altres punts d'accés al jovent major d'edat: cursos de monitors, programes ocupacionals, ajudes al lloguer...I tot un seguit d'informació i recursos que la població en aquestes edats requereix, servint com a punt d'encontre amb les treballadores de joventut.

L'objectiu de treballar la participació amb la joventut, quan es concreta amb el treball més directe, fa emergir dilemes al voltant de la cobertura. A qui fem participar i per què? Qui es queda pel camí i què pot perdre's una voluntat integradora com la que es pretén forjar? Aquests reptes fascinants sobre el treball amb la joventut suren sota les experiències i discursos del personal tècnic. I permeten reflexionar sobre els models de polítiques i accions alhora de forjar estratègies en el curt, mitjà i llarg termini.

5.4. La participació amb joves

5.4.1. Entorn laboral i consignes institucionals respecte a la participació

El discurs de l'IVAJ tracta la participació com un element fonamental que s'ha de trobar al centre de totes les iniciatives. Tant és així que ho contempla en una doble via: entre els i les professionals i entre els i les professionals i el jovent. El funcionament del cos professional inclou reunions periòdiques per zones, posades en comú i un servei d'atenció a les treballadores de cara als dubtes i necessitats que sorgeixen de la seua feina (aquest servei es divideix en 3 lots i a cadascú s'encarreguen d'àrees diferents). En el transcurs d'aquesta investigació hem pogut reconèixer en les tècniques l'assumpció dels eixos bàsics d'actuació, tot i que no exempt de contradicció i crítica als discursos .

Com ja s'ha comentat abans, l'IVAJ ha multiplicat el seu nombre de treballadores per dotar de cobertura àrees del rural valencià on no estava arribant. Un dels passos clau per dotar de sentit el treball de les tècniques és el disseny dels plans de joventut. Per a l'elaboració d'aquests plans es fixa com a requeriment la participació de les persones joves que formen part dels municipis. L'objectiu és co-crear un pla amb les joves, que les seues demandes i interessos s'arrepleguen per al millor funcionament dels plans així com que estiguen informades de l'anàlisi de la realitat local que les tècniques han realitzat. El mecanisme per assolir aquest objectiu és la creació de fòrums joves, entesos com espais on elles son les protagonistes i prenen les decisions de les polítiques que volen implementar. Més enllà d'aquesta declaració d'intencions es troba la realitat que han encarat les professionals. Els canvis efectuats en els darrers anys a l'IVAJ han sigut profunds, es busca un nou funcionament que passe per la inclusió real (participació) de les persones joves en l'actuació de les tècniques a cada territori.

La perspectiva d'aquest canvi es pot apreciar fonamentalment als discursos de les tècniques amb més experiència a l'IVAJ:

> *Entonces l'IVAJ està en una situació en la qual han tirat endavant algo que era absolutament imprescindible i que si continuara perquè no n'hi haguera canvi de govern, jo crec que necessitaria que reestructuraren d'alguna manera lo que és la plantilla de personal per a facilitar que poguera entrar gent que professionalment poguera donar suport a estes iniciatives. I això no solen ser funcionaris, o igual sí, perquè igual n'hi ha un funcionari que està en...jo que sé, en educació i té una trajectòria personal que podria ser compatible amb poder ocupar-se de determinades coses, no?* ***En qualsevol cas, han fet bé, i les cares d'esgotament que es veu que tenen és algo que ells assumeixen com a...Entra dins del paquet , no?***
>
> *E007*

L'esforç que implica assumir els canvis plantejats a l'IVAJ és gran. L'ampliació de la seua estructura sumat al canvi de plantejament de les polítiques de joventut ha suposat una càrrega de treball que, com s'aprecia a l'exemple, es visibilitza a les cares d'esgotament. Aquesta mateixa informant comentava que la nova direcció que està prenent l'IVAJ passa per treballar d'una altra manera alhora que per treballar més. De cara al treball intern que uneix a les tècniques de joventut, altra tècnica amb experiència valorava positivament el que s'està implementant a l'actualitat:

> *R.: El tema de Xarxa Jove em pareix super positiu, sí que ens reunim una vegada al mes de zona i la següent a nivell provincial. I en les últimes reunions sí que se parla de fer comissions de treball per a unificar criteris, per a buscar metodologies comuns, sobretot el que ens ajuda fer xarxa és, primer no sentir-te tan sola, encara que ara ja comença a haver el recurs, però per als que estem a soles això ajuda moltíssim, el tema de la motivació, de la teua energia que pots projectar i és molt important en este treball, i això ajuda. El tema de l'ajuda mútua, a nivell de com fas per això...El tema també de vore quines són les nostres carències i quina formació necessitem, i no res, això, el sentir-te part d'un equip i que no estàs a soles es molt molt interessant. Jo crec que ha sigut un avanç molt bo.*

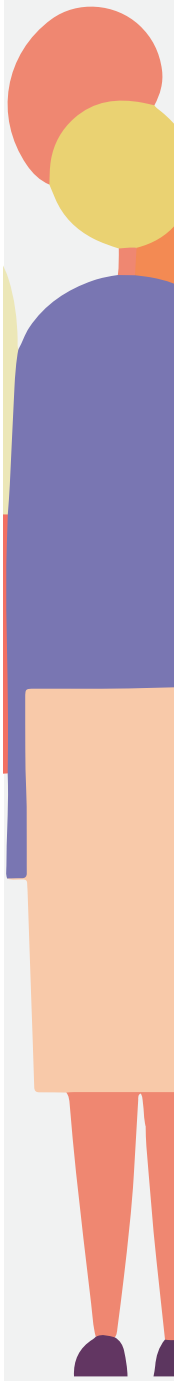

> *I banda, que ara comencem a tindre una credibilitat que abans no teníem, una visibilitat, un força que abans no teníem, sempre, t'ho hauran dit més gent que porten anys, que sempre som els últims en la cua, estem una miqueta abandonats i ara, amb el pla jove, amb tota la visibilitat que està fent el IVAJ i tot això, és com que ens dona més presència, més visibilitat..*
>
> *E013*

La posada en comú, l'establiment de metodologies compartides, l'acompanyament professional, entre d'altres, son punts que aquesta professional percep com a positius. Aquests canvis que s'han viscuts durant els darrersanys i que constaten la incorporació de processos de participació en l'àmbit professional. Per altra banda, destaca la revalorització del treball amb joventut, la visibilitat de la tasca de les professionals que està donant l'IVAJ després d'haver sentit cert abandonament en la seua tasca com a personal tècnic que, en aquest cas, treballa en solitari. L'apreciació en positiu d'aquests canvis, no obstant, no es compartida per totes les tècniques amb anys d'experiència a la institució:

> *R.: Lo que te deia jo, això és lo que fa la gent que entra nova, que se casca el pla juvenil, el pla local i després 'se acabó'. T'has cascat el pla local ahí toma que toma que toma. Jo no el vaig a fer.(...)[]Jo no vaig a cascar-me eixa faena pa que no...Es que no n'hi han bases! Jo no puc fer un pla local! No puc fer un pla local! No n'hi han bases, no n'hi ha res, quin pla local faig jo? [Altre poble] l'acaba de fer, la xica esta a [un altre poble] que te dic que ha entrat fa poc està cascant-se-lo...Però jo no tinc base per a poder fer un pla local, perquè no tinc material, no tinc...No puc fer-lo.*
>
> *E011*

Els plans de joventut suposen una peça clau per a les noves polítiques participatives de l'IVAJ. Són una eina pensada per poder abordar les situacions concretes de cada territori alhora que sistematitzar la informació arreplegada per les tècniques. Les bases que es crearen per a l'elaboració dels plans joves al «famós seminari» no semblen ser compartides per totes les tècniques. Tanmateix, moltes apuntaven a la dedicació que implicava fer el pla: mesos de treball per a fer l'anàlisi de la realitat que després ha de posar-se en comú amb la població jove del territori per tal de que la valoren i puguen prendre decisions amb aquesta informació. Les professionals amb menys experiència no discutien aquesta ferramenta, tot i que remarcaven la càrrega de treball que implica. Una de les tècniques amb més experiència ho explicava així:

> *Això és un huevo de faena,(...) , '¿ahora que digo yo? ¡si yo esto no lo he hecho nunca!'(...) Algú se sentiria molest. Però sí que és cert que això ha sigut un trencament i que n'hi ha gent que li ha molestat molt, perquè, de sobte, tenia que tindre plans joves i de sobte se tinga que tindre plans joves que no poden fer les empreses.*
>
> *E007*

El dissens intern provocat pels canvis que ha posat en marxa l'IVAJ es pot apreciar en aquest fragment. Ací es fa al·lusió a la reacció de les professionals que duen més anys treballats a aquesta institució, amb altres formes de fer que ara es veuen obligades a replantejar-se la seua metodologia. Aquestes contraposicions també es fan patents respecte al que s'entén per *participació*. Per guiar en l'aplicació de «la participació» al desenvolupament del treball de les tècniques de joventut, l'IVAJ, a l'Estratègia Valenciana de la Joventut, estableix 10 nivells amb els que avaluar la participació que s'està fent en base a la implicació del jovent cada iniciativa:

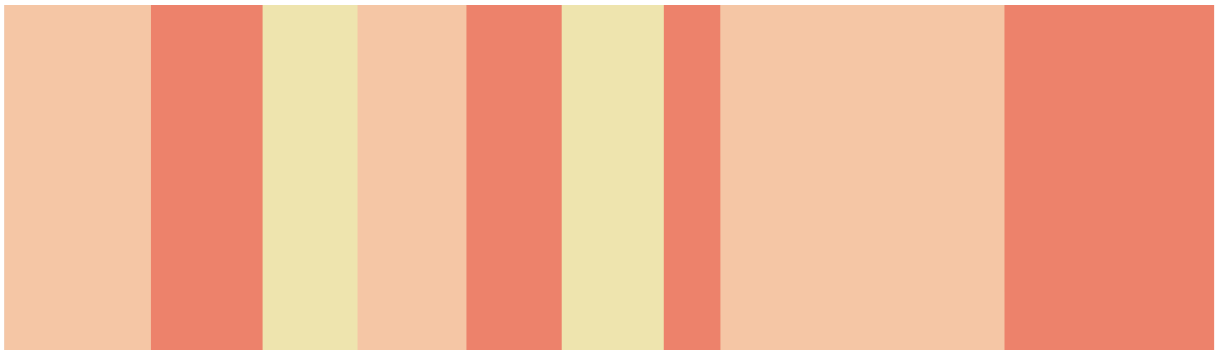

Imatge 1. Escala d'avaluació del nivell i la intensitat de la participació que es produeix en cada projecte, pla, mesura o acció concreta

Nivell 1. Contacte

A través dels mecanismes professionals d'interlocució, s'estableix contacte amb les persones joves que seran usuaris o receptors de la mesura, per incentivar la seua presencia.

Nivell 2. Informació

Les persones joves disposen d'informació detallada de tots els elements, recursos i continguts relacionats ambla gestió i execució de la mesura.

Nivell 3. Opinió

Les persones joves opinen [(i la seua opinió és tinguda en compte) sobre la mesura, prenent com a punt de partida la informació de que disposen.

Nivell 4. Proposta

Les persones joves realitzen propostes sobre els continguts o execució de la mesura, per planejar-la, per millorar-la o per adaptar-la a les seues necessitats o interessos.

Nivell 5. Decisió

Es genera un espai de codecisió, de manera que les opinions i propostes de les persones joves es tradueixen en capacitat real de conduir el sentit de la mesura. Per fer-ha de manera equilibrada, cal generar, ni que siga informalment, un grup o comitè de gestió o un consell de participació, si es tracta d'un projecte de certes dimensions o d'un equipament

Nivell 6. Normes

A partir de l'experiència participativa, les persones joves col-laboren en la creació de normes o reglaments de funcionament, que regulen l'execució de la mesura, el funcionament del servei, les condicions d'ús, si es tracta d'un equipament i, en temes generals, les pautes i garanties de participació.

Nivell 7. Disseny

Les persones joves ja no prenen part en les decisions d'un projecte donat, sinó que elaboren per si mateixos el projecte, que pot ser una part de la mesura o, fins i tot, el seu disseny com¡::,let.

Nivell 8. Cogestió

Les decisions tenen conseqüències: les persones joves assumeixen responsabilitats concretes de gestió, compartint aquesta capacitat amb altres joves o col‧lectius, amb altres entitats o organitzacions o amb els professionals de joventut corresponents.

Nivell 9. Gestió parcial

Les persones joves assumeixen la gestió completa d'una part del projecte o mesura, que queda completament en les seues mans i que es complementa ambla resta del projecte o mesura.

Nivell 10. Gestió completa

La gestió del projecte o mesura recau completament i amb tola la responsabilitat en les persones joves.

Font: EVJ, 2019: 76

Aquesta eina d'avaluació de la participació i el desplegament de l'Estratègia Valenciana de Joventut en general, explicita les línies d'acció en que l'IVAJ vol dirigir-se al jovent: considerant a les persones joves com a objecte i subjecte del seu treball. L'objectiu últim és assolir el nivell 10, és a dir, l'autonomia organitzativa de les persones joves.

Aquest termòmetre és especialment útil per mesurar l'abast participatiu dels projectes atenent que darrere del concepte polièdric de la participació podem trobar realitats molt dispars. Si seguim la tipologia de Trilla i Novella (2001), tindríem una interpretació simple de la participació quan aquesta s'entén com fer que la població acudisca al que es proposa des de les institucions i delimita la ciutadania com a espectadora. És rellevant que a l'escala de l'Estratègia Valenciana de Joventut, ni ha aparega aquesta mirada ni en els nivells més baixos de la participació. En un segon tipus, estaria una visió de la participació que atén la dimensió consultiva: preguntar, escoltar la veu... en aquest nivell hi ha diversos graus en funció del seu caràcter més o menys vinculant. Aquesta dimensió incorpora els nivells 1-3 de l'Estratègia Valenciana de Joventut. Un tercer tipus el constitueix la participació projectiva en la qual el subjecte no es limita a ser un simple usuari, sinó que fa alguna cosa més que opinar des de fora: es converteix en agent. Aquesta condició d'agent que se'l reconeix és potser el que caracteritza millor aquesta forma de participar. Es tracta d'un tipus de participació més exigent que requereix més compromís i coresponsabilització, i per al seu exercici és condició que el participant puga sentir com a propi el projecte i on la pregunta de fons és: què fem? Dintre d'aquest model estan els nivells 4-7. Un quart tipus, la metaparticipació, consisteix en què els mateixos subjectes demanden i generen nous espais i mecanismes de participació. Aquest nivell es correspondria amb els nivells 8-10 de l'Estratègia Valencia de Joventut. Des d'un punt de vista teòric, aquest tipus podria no guardar relació amb els altres i donaria cabuda a les demandes que venen des de fora, directament des de la joventut. És el que s'ha anomenat participació sense invitació o participació disruptiva. Incorporariem, fora d'aquest termòmetre de mesurar atés que no té a veure amb accions, projectes i propostes fetes des de les i les tècniques, que l'atenció a les demandes que poden venir cap a la institución des de fora també seria atendre la participació juvenil.

Com veurem tot seguit, els diferents conceptes i maneres d'entendre la participació apareixen de manera barrejada als discursos analitzats, tot posant de manifest que el concepte participació és polièdric.

5.4.2. Voltes entorn al concepte de participació

Tornant als discursos que hem arreplegat de les tècniques, tractarem la forma en la que elles defineixen aquest concepte i com es reflexa en la seua praxis concreta a cada territori.

> *R.: Per a mi la participació és formar part d'un grup de persones, d'una associació o lo que siga en la que **tu decideixes** les coses que vols o les coses que t'agradaria que se compliren, o siga, que l'organització anara cap a una finalitat, i que la teua opinió siga escoltada. I també considero que això és sense voler rebre res a canvi, al meu parèixer. Per a mi participar és això, formar part d'un equip en el que decidiu coses que van en base als vostres interessos. I les porteu a terme, no que se diga i després no.*
>
> *E001*

> *R.: Bueno, formar part d'esta societat, actuar vers a la comunitat, realment, tenir aquest sentiment de que tots formen aquest tot, cadascú de nosaltres formem un tot i que tots hem de posar el nostre granet de sorra o...Som nosaltres els que hem de fer que això funcione, sí que hi han un polítics i tal, però la societat civil també té alguna cosa a dir, crec jo. De fet els polítics fan i desfan com els hi dona la gana realment perquè aquest sentiment de societat civil ha desaparegut, no?*
>
> *E017*

Aquestes dues definicions difereixen entre sí i ens poden servir de guia per fer una aproximació de cara al què és la participació des de la percepció concreta de les persones tècniques. El primer fragment d'entrevista parla de forma més concreta dels components que conformen la participació: ha de ser grupal, ha de de partir d'interessos comuns definits col·lectivament, les persones implicades ho fan de manera voluntària i implica una acció efectiva. La segona definició és més abstracta, fa al·lusió a una consciència social, a ser part d'una societat (civil) a la que s'aporta alguna cosa, tal vegada organitzada front a polítics (institucions). Amb expressions diferents, la forma d'entendre la participació de les professionals entrevistades s'ubicava entre aquestes dues realitats: una més concreta i lligada al fer col·lectiu per a la transformació de la realitat, una més abstracta lligada a qüestions relacionades amb la democràcia. D'una banda, entenent la participació des

de la concreció d'unes pràctiques, de l'organització en grups amb finalitats concretes, d'altra, la consciència social i possible organització front als interessos canviants del poder polític institucional. Ambdues definicions són compatibles entre sí, però, mentre que la concreció de la primera permet visualitzar l'articulació concreta de la participació des d'un compromís grupal accionat per uns interessos concrets, la segona es centra en una finalitat superior a la que deuria d'encarar-se la participació, obviant condicions pràctiques en les que aquesta podria donar-se.

*R.: Jo crec que per a que les persones tinguem un cert...no sé com dir-ho... un cert civisme cap al nostre entorn, un cert sentiment... Borrar un poc el tema de l'i**ndividualisme**, intentar unir-nos i que te sentisques part d'un **territori**, per exemple. O també el tema dels recursos que se dediquen a les zones, n'hi han vegades que se dediquen uns recursos que realment eixa gent no necessite o no han demanat. No sé, jo penso que s'ha de treballar per això i per trencar en l'individualisme i que... no sé, aprens moltes coses participant, és que, com a persona això t'aporte moltes, moltes coses, perquè tu quan estàs dins d'una associació aprens a fer tantes coses que te serviran en la vida més que quan vas a... a algunes assignatures de la carrera, saps? (...).no sé, tu forma part d'un equip, perquè tot el món no té que fer de tot, però sí que n'hi ha gent que ahí te van cridar les coses que a tu te interessen, als pobles és una manera de fer pràctiques, en un grup o en una associació,(...) crec que participar és reforçar també estes coses, però a la gent ens costa entendre que les coses se fan però sense rebre res a canvi, econòmicament, però bueno, estamos en ello.*

E001

*R. Eh...Per a moltes coses, per a que no se muiga el **poble**, per a donar-li vida, per a tu també coma persona aprendre a treballar en col·lectivitat, no eixe individualisme que hui en dia estem molt acostumats a l'**individualisme**, cada u mire per lo seu...Jo crec que el mon aniria una miqueta millor si pensarem més en tots, i férem les coses en conjunt. I també per tindre la teua autonomia com a persona també ho veig molt important, que te fiques a fer algo de responsabilitat, jo ho veig.*

E015

> *R.: Per a canviar les coses, per adaptar-se a les noves realitats, les coses canvien i per tant la gent canvia i n'hi han coses que necessiten ser canviades. De fet, crec que estem oblidant una mica que els polítics són uns representant de la societat civil, però els diners que tenen els ajuntaments no són d'ells, ells són uns gestors d'aquests diners. Per tant, ha d'haver-hi un treball conjunt, de societat i d'organismes. Primera per unir esforços, i més en el* ***món rural****, per unir recursos, que en tenim molt pocs. Anem a unir-nos i a buscar punts en comú i anem a treballar i a fer-ho bé.*
>
> *E017*

Preguntades per la la finalitat de participar, les informants fan especial èmfasi en el territori, el poble, la mancomunitat, la comarca, el món rural. La importància de la participació de cara a una vinculació amb el territori resulta especialment rellevant als entorns rurals on s'ubiquen. Front a l'individualisme que E015 el defineix com a propi de les ciutats, el sentiment col·lectiu de poble es torna un fet a reivindicar. Participar per a elles era quelcom especialment necessari a l'entorn rural per reforçar el llaços amb el territori i garantir la supervivència dels pobles. Per a E01, la participació també proporciona un aprenentatge vital que no es troba en l'educació formal. Aquestes aportacions contrasten amb l'opinió d'altra informant:

> *R.: Per a res, per a res. A vore, no ho sé, jo te parle des del meu punt de vista. El meu punt de vista és que claro, ells volen, ells volen un lloc per a poder ells estar, per a poder sentir música, pa no sé que, no sé cuantos... Una rampa per a patinatge, una per a... Per a les escoles deixar les bicis (...). No sé, n'hi haurà alcaldes que a lo millor sí que ho mirarà, o ací també ha servit, inclús, sí s'ha vist les coses que els xavals han dit, que no siguen... Que algun sí que se mira, però evidentment no se gasten diners[.]*
>
> *E011*

En oposició amb les altres informants, la percepció d'aquesta tècnica respecte a la participació era crítica. La seua visió de la participació de les persones joves es vinculava directament amb «ser escoltades pels alcaldes» i en conseqüència, partia de la inutilitat d'aquesta *participació.* L'enfocament de la participació (exclusivament) de cara al poder institucional implica un fort escepticisme per part d'algunes informants alhora de consi-

derar la utilitat de la participació. Així, aquesta vessant del discurs de les tècniques percebia la participació com una paraula més bé buida amb un ús estètic. Alhora que centrada en una participació com una acció de peticions concretes als consistoris.

No obstant, una part de les professionals entrevistades comprenia la participació d'una forma pràctica de cara a les persones joves, sistematitzant un acompanyament amb elles de cara a la formació de grups així com articulant els seus interessos en accions concretes, amb la finalitat última de que aquest grups aconseguiren ser autònoms i funcionaren sense cap tipus de tutela (el que correspondria al nivell 10 de l'EVJ). Alhora, aquestes mateixes tècniques despleguen la seua visió crítica respecte a l'ús de la paraula «participació».

> *(...) [Q]uè entenem per participació? T'explique. Se fa un concert d'Estopa, a València, i la notícia es "han participat 10.000 joves en el concert d'Estopa". Això que s'utilitza molt en premsa és una forma d'entendre la participació prou escassa, açò es consum.(...) El que nosaltres entenem que és participació, que son quatre coses: fer anàlisi de la realitat, decidir, assumir responsabilitats i planificar, organitzar-se.*
>
> *E007*

Aquesta informant comentava l'ús indiscriminat de la paraula *participació*, fent menció a que s'empra en contextos on el que s'està fent és consumir alguna cosa. La seua visió de la participació era concreta i requeria un compromís actiu de les persones joves agrupades en base al seus interessos. El component grupal és torna necessari per a la seua definició, de la mateixa forma que ho expressava altra professional:

> *R.: [Treballem] sempre amb la idea de participació de la gent jove directa, sempre amb la idea de no fer activitats, encara que també vam ferles, sempre fer activitats que no foren de* ***consum****, que no vingueren els xavals a fer les activitats, se'n anaren i ja està. Sinó que fora activitats primer que estigueren relacionades en el que ells volien fer i que estigueren implicats i implicades en la seua realització. (...) Mira, treballar amb joves se treballa des de l'animació sociocultural i se treballa sempre en grups, no treballes en individus, encara que treballes el desenvolupament personal de cada individu, però ho fas* ***a través del grup, sempre****.*

(...) Tenim dos tipus de grups, en teoria, parlem de tallers si necessiten molt la meua presència, al començament, fem un taller, per començar, gent que ve per primera vegada al casal, que encara no saben com funciona, fem un taller, jo els done el taller i comencen amb això i ja comencen a entrar en la metodologia de a vore qui vol ser responsable, que te comentaré, i eixos son els tallers i ja quan comencen a organitzar-se ells més podem començar a parlar de grups. En teoria si és un grup, hauria de començar a ser independent, autònom.

E013

Tant aquesta professional com l'exemple anterior, contraposen la seua forma de treballar la participació amb la idea del consum passiu d'una activitat. De fet, reprenent el lèxic de l'IVAJ, aquestes professionals remarcaven la importància de no fer *«activitats per activitats»* sinó de treballar amb grups de persones joves i acompanyar-les en el desenvolupament i concreció dels seus interessos fins aconseguir la seua gestió autónoma per part dels i les joves. Al transcurs d'aquesta investigació hem trobat l'oposició expressada als discursos: «joves participen» front a «joves que em participen». És a dir, mentre en un cas es tracta la participació juvenil com la implicació activa del jovent facilitada per la persona tècnica, en l'altre es tractaria del consum d'una activitat proposada per la tècnica a la que acudeix la població jove. Aquestes línies discursives es poden traslladar a les formes en que les professionals capten els interessos de les persones joves i com aquests interessos s'arrepleguen com a guia per dirigir el seu treball.

Per tant, la forma d'aconseguir que els joves participen, d'aconseguir que la societat participe, primer és aconseguir que els joves adquirisquen estos hàbits, i això significa que ells han de decidir implicar-se en adquirir estos hàbits i per tant el punt de partida és els propis interessos que tenen els joves en fer les coses, perquè si no no van a decidir participar. I en este sentit qualsevol cosa és útil, qualsevol. N'hi ha joves que els mola el futbol, és genial; el pin-pon, és genial. N'hi ha gent que és més compromesa i li mola el tema de la igualtat, perfecte. N'hi ha gent que lo que li mola és la festa: és útil també. No importa el centre de interés que tinguen, ***qualsevol centre d'interés possibilita el que se puguen adquirir hàbits de participació****, si n'hi ha un acompanyament educatiu, ¿correcte? Pues eixa és la fórmula, el que passa és que no és una fórmula ràpida.*

E007

Extreure els interessos de les persones joves resulta essencial per al treball d'aquesta professional: aconseguir la participació activa del jovent, per a ella, implicava escoltar activament a les joves i arreplegar *qualsevol* interés que les mobilitzara.

En els discursos de les persones tècniques s'albira una incorporació dels principis de la participació on s'han superat moltes de les visions més limitades i que incorporen la participació com a simulacre o com a participació en el consum d'activitats. No obstant això, no sempre s'aconsegueix amb èxit dur a terme projectes que realment suposen la gestió parcial o completa dels projectes per part de les persones joves i també hi ha personal tècnic que es creu més o menys la participació. Més enllà d'aquesta diversitat inevitable, sí que importa els modes en què les persones adolescents i joves són vistes per part dels i les tècniques de l'IVAJ ja que posar en marxa processos participatius que puguen aplegar a l'autogestió requereix d'una visió de la joventut com a ciutadania del present. Estem d'acord amb Ramírez Pavelic i Contreras Salinas (2014) quan afirmen que la participació «és una pràctica que cobra sentit en un espai on les persones s'organitzen en torn al seu fer i parlar juntes, acció que se sustenta en la pluralitat/diversitat fruit de les condicionants singulars de cadascú» (Ramírez i Contreras, 2014: 98).

5.5. Bones pràctiques i aprenentatges

Connectant amb les concepcions entorn a la participació de les professionals de joventut, aquesta investigació buscava analitzar les pràctiques amb les que el personal tècnic de l'IVAJ impulsa la participació juvenil. La percepció d'èxit, de bon funcionament o de fracàs de les iniciatives que duen a terme es vincula amb la forma de concebre la participació que es desplega als discursos. En aquest epígraf no identificarem l'enunciació dels fragments per evitar que es relacione un projecte amb una persona i hi haja risc d'identificar les persones informants.

5.5.1. Bones pràctiques

R: Els taller de cuina, per exemple, es una xorrada, totes les setmanes quedem i cuinem, ja veus tu, quina xorrada, però això és la ostia, ahi treballes el tema de responsabilitat, el tema d'autonomia...perquè cuinar hem de cuinar tots, no tenim diners per a que ens facen el dinar tots els dies, això no és real...Treballes el tema d'igualtat, perquè no és un taller que van dones, van tots i tot el mon fa lo mateix; treballes el tema de la sociabilitat, perquè cuinar és després menjar, i les xerradetes que se monten ahi! I això es sociabilitat, repartir-se responsabilitats, cal organitzar-se qui compra, qui va, tal...I això es una xorrada, el taller de cuina és una xorrada, però te un èxit!

P.: I des de quan esteu fent-lo? Com va sorgir açò?

*R.: Els tallers de cuina ja portem molt de temps, potser **fa 8 anys**, sí, sí. Començarem en nanos, com una cosa de...que estava el Master Chef, pues tal. **Però ràpidament els joves digueren...jo també**. Quan preguntaven en els instituts, en els centres juvenils "i què voleu fer?" -Cuina; Cuinar? Pues anem a cuinar. Açò és un taller de cuina, eh? [es refereix a l'espai on estem fent l'entrevista, dins del centre juvenil, una saleta amb una taula gran; a les parets n'hi han altres taules apegades que fan de bancada, damunt d'elles n'hi han utensilis diversos, menjar que no necessita de nevera guardat en caixes de plàstic transparent, un microones, un bullidor d'aigua...no me n'adone fins a que m'ho diu] Vull dir, que se pot muntar un taller de cuina on siga, i el dissabte se fa un berenar, s'autoorganitzen, tal, i després berenen allà en l'altra sala que es mes gran.*

La tècnica que conduïa aquest taller donava pistes de perquè havia sigut una iniciativa exitosa: partia de l'interés de la població jove, comptava amb la responsabilitat de les persones joves per al seu funcionament i, finalment, no requeria de molts recursos per dur-se a terme. Tots aquests elements poden entendre's com punts claus de cara a la implicació del jovent així com per a que una iniciativa perdure en el temps. Observem com es produeix una concordança entre la seua forma de concebre la participació i la posada en pràctica amb el jovent.

En la mateixa línia enquadrem l'exemple següent:

> *R.: (...)[É]s un projecte que va néixer perquè vam anar a diferents territoris i lis passava lo mateix que en el tema de la lectura en joventut és un drama perquè els obliguen a fer-ho i no volen i moltes a lo millor, a biblioteques i això deien que eixe era un sector que se perdía. Nosaltres li vam pegar una volta (...) [É]s un projecte en el que en base a un llibre fem activitats. La lectura no és obligatòria, sí que s'han de llegir segur una part, n'hi ha gent que se'l llig tot, n'hi ha gent que no se'l llig i n'hi ha gent que se llig soles la part que li toca, però bueno. Intentem canviar el concepte de lectura, i això ho fem en molt territoris, hem guanyat dos premis, en eixe projecte. El fem a [dos comarques]. Ells decideixen la temàtica o l'activitat que volen fer, i nosaltres pensem, pensem què volem fer. El primer any vam triar el tema d'scape rooms que estaven molt de moda i vam triar un scape book, se diuen, es com scape room però en llibre, en enigmes. I després féiem com una quedada conjunta i la prova final el poble amfitrió va portar, van fer un scape room casero.(...) L'altra vegada van triar el "fem una pel·lícula" entonces vam agarrar un llibre de teatre i ens vam repartir un capítol cada poble que participava, o cada entitat. Se'l llegíem i allí treballàvem caracterització de personatges, una re-lectura, els espais, gravar-ho, editar-ho.(...) Si proposen ells el llibre, nosaltres anem a pel llibre, si proposen temàtica fiquem varies propostes de llibre. [A la trobada] d'este any també vam portar un muntó de llibres, tipo una biblioteca, i vam ficar tots els llibres ahí i els vam donar un pòsit i els vam dir "bueno, de tots els llibre que n'hi han ací, que son tots de temàtica juvenil i tal, si n'hi ha alguno que vos motive fiqueu un pòsit a un i ja està" i van ficar-ne com que dos eren els que més tenien entonces estem meditant si treballem algo d'eixos dos. (...) Els diguem que si no volen més pues ja està. però claro, es que s'ho passen tan bé que agarren qualsevol cosa, per a la trobada.*

Aquesta iniciativa, que va sorgir des d'un problema detectat pels centre educatius i biblioteques (el baix nivell lector de les persones joves) pren forma i agafa interés entre la població jove a través del treball de les professionals de joventut de l'àrea que els feren partícips a través de l'elecció de temàtiques i d'activitats relacionades amb un llibre que no es veien obligats a llegir. A més, donat el context comarcal que uneix a molts pobles on aquesta professional treballa, la iniciativa va fomentar la unió entre els pobles, entre

els joves i la seua vinculació amb el territori que habiten. Cal destacar la reflexió entorn a la pràctica: pel moment és una iniciativa que porta cinc anys en marxa però la seua continuïtat depén de la voluntat de les persones joves implicades. Avaluar amb elles l'impacte i la motivació de cada iniciativa és una tasca indispensable detallada a molts projectes d'intervenció amb joves (Alonso et al., 2018; Akiva et al., 2014, Aguirre et al., 2017, entre altres). Un element clau d'aquest procés és que ofereix diverses maneres de participar —llegint tot, una part, res— fet que facilita que les persones hi participen sense haver-se d'acomodar a una única manera de participar. En aquest procés també s'observa la negociació sobre l'activitat: si bé la temàtica general és la lectura, tant el què com el com es decideix en un procés on el cos tècnic acompanya.

Un altra iniciativa que pren força al discurs de la majoria de les tècniques és la trobada de corresponsals. Consisteix en encontres organitzats a nivell de zones on s'agrupen joves de diferents pobles i comarques per uns dies, normalment un cap de setmana. L'èxit d'aquestes trobades, segons comenten les professionals, es basa en que les persones joves puguen eixir del seu poble i conèixer a més joves. La vertebració i el contingut d'aquestes trobades difereix segons zones i anys d'experiència de les professionals.

> *R.: El problema que tenim, perquè l'objectiu era que fora la mateixa gent jove la que organitzara les **trobades**, que dins de cada casa hi haguera un equip responsable, que se reunisca amb els altres grups dels altres pobles i feren la programació de les trobades que se fan, una cada trimestre, ara a l'octubre en farem una, o al novembre, després en abril i...així. Tres a l'any. I la idea és que d'ahí anaren sorgint projectes en comú, però això no està sorgint perquè clar, la realitat de cada casa és molt diferent i no tenim metodologies comuns de treball, aleshores és molt difícil fer res en conjunt, perquè si un grup se reuneix només els dissabtes al matí i fan activitats, decideix el monitoratge, i l'altre grup només se veu dos vegades al mes i l'altre no tenen grups estables i... No podem estructurar res, aleshores eixe esforç que està fent des de xarxa jove d'unificar criteris, de buscar metodologies comuns, me pareix molt important. Això ens ajudarà a poder treballar en equip i poder treballar coses en comú, poder anar a millor.*

Nodrir les xarxes i posar en contacte experiències n'és part essencial de les pràctiques de participació on els diferents grups d'acció puguen comparar, compartir i aprendre de manera col·elctiva. Les trobades són una bona oportunitat per generar sinergies entre els

grups de joves organitzats a través de les àrees de joventut. Aquesta informant apreciava les trobades per motivar a la gent jove, ja que resulten atractives i moltes s'apunten. Per contra, remarcava la necessitat de continuar amb l'esforç intern que està fent l'IVAJ per tal de treballar amb unes metodologies comuns per treure més suc a aquests encontres.

5.5.2. Aprenentatges

Al treball de les tècniques de joventut, com ja s'ha pogut apuntar a l'apartat anterior, resulta imprescindible mantindre una reflexivitat sobre la seua actuació, contant amb la participació i l'escolta activa de les persones joves per dirigir les seues accions.

> *Cuando entramos a hacer la sesión de radio, la profesora me dijo que querían hablar conmigo antes de comenzar la sesión, que le habían mandado un correo electrónico y querían comentarme algo, entonces yo entré a la sesión, que iba a hacer una dinámica para hablar de un tema y luego íbamos a hacerlo a aquí y... Cuando llegué, la portavoz de la sesión dijo que no querían hacer más sesiones de radio. Y fue un....A mi me dio un poco, no sé, salió de mi y empecé a aplaudirles, empecé a aplaudirles y les dije que mi intención era esa: que dieran su voz, que la dieran como les diera la gana pero que la dieran, entonces estaba súper orgullosa de haber conseguido que me dijeran lo que querían, que no era lo que yo quería escuchar, por supuesto que no, a nadie le gusta que te digan "no te quiero escuchar", pero es que es lo que querían decir, entonces ellos mismos, se aplaudieron a ellos mismos, y a partir de ahí, replanteamos las sesiones y fue un espacio súper bonito. Fue una catástrofe como taller que habíamos preparado, pero al fin y al cabo nos llevó a lo que realmente ellos querían construir en ése espacio, no era un espacio que yo tuviera que construir para mi y estar cómoda, era un espacio donde tenían que estar ellos cómodos. Entonces fue frustrante porque la radio salió mal pero fue enriquecedor porque conseguimos crear el espacio que ellos querían crear.*

De forma prou emotiva, aquesta informant (amb menys de cinc anys d'experiència) expressava com es va aturar la realització del projecte de programa de ràdio que tractava d'implicar a les joves des de l'horari lectiu per a després traslladar-se a l'espai propi de joventut del poble. Havia realitzat amb elles vàries sessions formatives però un bon dia

les joves li comunicaren que no volien continuar amb aquesta activitat. La sensació inicial que podia ser de fracàs es va revertir ja que havia aconseguit un dels propòsits bàsics de la seua feina: les joves, conjuntament, estaven expressant el que volien fer i el que no. D'aquesta forma, va deixar anar una iniciativa que havien preparat a l'àrea de joventut pensada *per a elles* i van aprofitar aquest espai per a establir un diàleg entre les joves i entre les joves i la professional on s'expressaven lliurement. Poder generar aquests espais d'escolta activa és imprescindible alhora de treballar amb persones. La població jove està acostumada a tractes dirigits, verticals, on la opinió que s'imposa és la de la persona adulta que condueix aquests espais (a casa, els pares; a l'institut, el professorat...), no se'ls demana opinió i la decisió del que fan no sol dependre d'elles. Així, la motivació pròpia tendeix a quedar-se exclusivament als espais que comparteixen amb els seus iguals, sense cap ingerència adulta (Doitsua et al, 2016). Per tant, tindre l'habilitat per dirigir-se als joves des d'una escolta activa on puguen subvertir aquesta verticalitat marcada pels adults resulta un escenari desitjable per al treball amb joves.

Aquesta experiència especialment posa l'accent en el moment en el que s'acorda el què: el què es vol fer és clau que vinga decidit i participat per les persones joves, atès que el per a què —establir compromisos en la col·lectivitat i gestionar de manera conjunta un projecte, siga el que siga— va més enllà del què, de la temàtica i de la forma concreta que prenga la participació.

No obstant, el procés de reflexivitat sobre la pràctica de la promoció de la participació no és comú a tota la mostra de persones entrevistades.La mirada sobre la propia tasca professional i la realitat concreta de l'entorn i el territori es produeix de manera desigual. Així, hem arreplegat discursos que mostraven certa desconnexió amb el jovent, tot posant de manifest que existeix un ventall ample tant de discursos com d'experiències i pràctiques de promoció de la participació:

> *R.: No ho sé, no ho sé, perquè ens esclafem el cap pensant i és que no ho sé. Jo crec que la gent està molt enganxà amb els mòbils, que té moltes ganes de festa i que és molt difícil accedir a ells, ara, en estos moments. Que no vol dir que açò passe i...Però, ara en estos moments, és el primer estiu pràcticament, o el primer any pràcticament que no portes mascareta, que si no pots eixir, que no sé quantos....La gent vol festa, no vol res més, només volen festa! No me digues res més, ja...acabaré l'institut perquè me toca acabar-lo, però punt i final! No me digues res més! Claro, tiren de nosaltres perquè, ala mon anem a un festival de...(...) un festival d'eixos que els agrada a ells.*

Evidentment, nosaltres totes eixes coses no les fem, nosaltres les activitats que fem són activitats enfocades a nivell cultural...I no volen saber res! Que no tenen ganes, hui per hui, igual açò passa, jo crec que són tot deixalles de la pandèmia perquè la gent... A vore, era poc participativa, era poc...s'apuntava i no venia, i...Però bueno, sempre n'hi havia un grupet, més...(...) I ara, és que, és que no n'hi ha manera, és que ens trenquem el cap. Ni tiktoks, ni rotllos ni històries ni res, res. De totes maneres nosaltres seguim treballant i peleant.

L'anàlisi que feia la informant sobre la baixa participació de les joves al seu territori es torna independent a la seua pràctica. Anomena factors que percep com a desactivadors del jovent: els mòbils i la festa. Així, partia d'un prejudici reduccionista dels interessos de les persones joves per explicar per què no genera interés el que l'àrea de joventut *llança* per a elles. De formes diferents, aquesta incomprensió de la realitat de les joves es repetia als discursos d'altres informants Els «no sé» es succeïen quan es buscava un anàlisi de la baixa resposta a certes iniciatives, accions pensades per les professionals sense la participació de les joves, o amb una participació merament «d'arreplegar opinió».

R.:(...) Si no és de la gent jove que està ahí, això no funciona, per molt guai que te parega.

P.: I diries que la clau del fallo seria això, que no hi ha una implicació en la pròpia organització?

*R.: Sí, normalment sí, ha de ser un proposta feta per elles i ells, i després la implicació, però al menys la proposta i no només la proposta perquè claro, moltes vegades te diuen "pues açò..." igual van fer un concert, que estava, que era una proposta de la gent jove, i després no va vindre quasi ningú, i jo "però si era una cosa que volieu vosaltres"...**Si no hi ha implicació, no hi ha resposta**.*

E013

L'anàlisi que ací es recull d'experiències que no han resultat com s'esperava es centra en el procés de planificació i execució de l'acció. Altres professionals, de forma menys concreta, també expressaven com les iniciatives amb més garantia d'èxit eren les que implicaven al jovent al seu procés, més enllà de recollir la seua opinió. De forma recurrent, moltes professionals feien referència a activitats que s'havien programat després d'haver consultat a les joves però que, malgrat això, fracasaven. La qüestió clau, doncs, rau en passar de la dimensió consultiva a la projectiva on la implicació dels i les joves és absolutament ineludible.

L'aprenentatge de les experiències viscudes als pobles i mancomunitats és essencial per poder millorar la participació activa de les persones joves. Observar els resultats de les diferents experiències del treball amb joves i fer una anàlisi conjunta, que compte amb les joves implicades és precís per millorar la pràctica.

Les bones pràctiques d'altres companyes de l'IVAJ a altres indrets sónla referència principal per a moltes de les informants. Hi ha, com veiem, llocs i maneres de fer que es consideren referents i iniciatives com el reconeixement de bones pràctiques en l'àmbit de la intervenció amb joves per part de l'IVAJ —mitjançant resolució de 5 de novembre de 2021, del director general de l'Institut Valencià de la Joventut, de reconeixement de bones pràctiques en l'àmbit de la intervenció amb joves— posen de manifest la importància de tenir exemples a imitar tot adaptant-les a les realitats de cada indret.

Les diferències territorials, si més no, es continuen percebent com a factor diferencial, no tant per les característiques demogràfiques i geogràfiques sinó per les maneres de fer conreades i desenvolupades al llarg del temps que delimiten certs espais com a més proclius a la participació. Es percep, doncs, que part de l'èxit que havien reportat certes iniciatives guardava relació amb el major temps d'experiència al treball en joventut d'eixes mancomunitats o pobles.

> *R.:(...) O la mancomunidad de Els Ports, que también son mucho más activos que nosotros porque llevan muchos más años, es que no nos podemos comparar. Que también ves las actividades que hacen ellos y dices "joder". También es una mancomunidad, una zona rural, pero claro, es otro mundo.*
>
> *E005*

La mancomunitat que es correspon amb la comarca dels Ports va ser referenciada en diverses entrevistes com a exemple de bones pràctiques, no obstant, en cadascuna de les vegades que va ser nomenada es remarcava la difícil comparació entre territoris . Si bé és cert que Els Ports ha disposat de personal dedicat a la joventut de forma continuada durant més de cinc anys, encara no es compleixen deu anys des de que l'IVAJ ha fet aquesta inversió a la comarca. Hi ha diversos elements a destacar d'aquest territori que han afavorit el treball de les tècniques: el teixit associatiu preexistent, iniciatives dutes a nivell comarcal, planificades entre els pobles i amb continuïtat en el temps (com ara l'Aplec dels Ports) així com el fet de que les professionals pertanyen a la mateixa comarca i han tingut experiències associatives als seus pobles. Aquest exemple resultaria un ideal que no es troba en la realitat de la majoria de les tècniques entrevistades, tot i que pot ajudar a identificar ítems respecte a les formes de fer de les professionals dels Ports. Encara que la situació concreta d'aquest territori no és traslladable a altres concrecions, les metodologies sí poden adaptar-se i ser desenvolupades a altres àrees.

Respecte a les metodologies, una de les informants amb més anys d'experiència comentava que li havia resultat fonamental buscar referents a altres països europeus amb més anys desenvolupant aproximacions participatives en oci i temps lliure de les persones joves. A banda de raons històries obvies com ara el pes de la Dictadura i el posterior monopoli del treball amb joves per part de col·lectius de l'església, el gir participatiu de les polítiques de joventut ha tardat en aplegar al territori valencià com a programa d'acció general, més enllà de l'existència d'experiències concretes que podem rastrejar en els darrers 30 anys. Moltes persones professionals han tingut de referència models europeus, on les iniciatives socials tenien un caire més participatiu. S'ha esmentat especialment l'exemple de França, on la gestió de molts espais públics i l'animació sociocultural amb joves la fan associacions i ONG contractades per la municipalitat en models de cogestió. Són les associacions les que gestionen els espais i els fan funcionar de forma autònoma, fet que no s'ha replicat de manera generalitzada a l'estat espanyol, on la gestió bé és pública o, bé es contracta a una empresa. Les experiències de gestió público-comunitària són poques i concentrades a alguns territoris de l'Estat espanyol amb més tradició participativa.

Una tècnica en concretl considerava clau aquest fet —el de la manca de cultura participativa en aquest sentit— de cara a l'interés que mobilitza a les associacions i ONG que serveixen als interessos socials pels que van ser creades. Entre les seues referències respecte a les metodologies participatives, a banda dels processos observats a França, figura la metodologia de la Federació Valenciana de Cases de Joventut, destinada al sosteniment de grups autònoms de persones joves.

El recorregut evidencia un ventall d'accions amb la joventut arreu del territori que van aprofundint un treball tècnic capaç de connectar amb les seues usuàries i usuaris. Derivat d'aquestes i a través de la xarxa de professionals, que amb els seus aspectes més o menys òptims, es van desenvolupant aprenentatges. Des dels propis amb l'acció de cada tècnica o equip fins a la transmissió en compartir-ho a d'altres equips en altres territoris. Experiències àvides de ser sistematitzades per la institució, tal i com es demanda amb diversos enfocaments i fórmules que, entra altres comandes, seguidament tractarem.

5.6. Demandes professionals per millorar el treball amb joves

Al transcurs del treball de camp d'aquesta investigació, hem recollit diverses observacions que el personal tècnic emet sobre els condicionants de la seua tasca professional així com algunes vies pràctiques que pensen per millorar el treball amb joves.

5.6.1. Demandes a l'IVAJ

Per començar, com ja s'ha vist en altre apartat de l'informe, la primera demanda seria la d'intensificar els esforços per establir **metodologies comuns** i compatibles, especialment de cara a generar sinergies entre diferents àrees de joventut. Aquesta idea era expressada explícitament respecte a les trobades de corresponsals però es fa extensible a altres programes, projectes i accions. En el cas del territori despoblat, disposar d'organitzacions similars entre grups de joves a diferents pobles i comarques pot ser interessant per potenciar les relacions interterritorials així com poder fer una anàlisi comparativa de les experiències de participació. L'establiment de metodologies comunes i la generació d'espais per compartir les maneres de fer ha estat un dels objectius de l'IVAJ en aquests anys. Una iniciativa que es valora molt positivament però sobre la qual el personal tècnic demana més. Cal tenir en compte el desemparament en què se troben persones tècniques que treballes en solitari i sense història, sense mentores i sense equips que, en cas de trobar-se lluny de fer participació, aquesta pot semblar inabastable amb els recursos formatius propis.

En segon lloc, una observació recurrent anotada per les informants és la necessitat de millorar la circulació de la informació entre el personal tècnic. Hi ha diferències formatives i d'experiència que generen uns contorns i unes experiències laborals diferents. Algunes tècniques perceben que no totes estan igualment informades i això impedeix que partisquen dels mateixos punts d'acció en la seua feina amb joves. És requereix, per tant, de canals més àgils on la informació fluïsca i arribe a totes per igual. Establir plataformes de treball conjunt telemàtiques que empren totes, més enllà del treball concret a cada àrea, era una de les propostes de millora d'una de les informants. Açò possibilitaria un millor

intercanvi de materials que totes podrien fer servir alhora que reforçaria la imatge unitària de l'IVAJ com a institució.

En tercer lloc i connectant amb la informació i l'ús d'eines telemàtiques, xarxes socials i canals comunicatius diversos, una de les informants suggeria que les mateixes plataformes que implementen per organitzar-se amb la població jove foren aplicades per a la comunicació i gestió entre les tècniques. D'aquesta forma, l'aprenentatge d'ús seria més útil i podria aprofitar-se per al treball amb joves.

En quart lloc, respecte a la comunicació interna, algunes informants assenyalaven que no totes les reunions que es fan (obligatòriament) per zona són útils i que es deurien de plantejar amb altres termes. Expressaven la necessitat de que aquest treball de posada en comú donara pas a l'aplicació pràctica d'idees concretes i possibles de realitzar. Bàsicament la idea força de la demanda és tindre major capacitat de canvi i adaptació, així com extraure profit de tot el treball fet. O bé, replantejar-se la utilitat de les reunions periòdiques en cada cas.

En cinqué lloc, algunes informadores assenyalaven com a necessari el fixar un calendari anual de les accions comunes a tot l'IVAJ que s'actualitzara cada any i es poguera tindre accés a ell al començament de l'any, per poder garantir un anticipació i programació de les campanyes compartides per l'IVAJ a la tasca de les tècniques.

En definitiva, moltes formes de fer i pensar diferent s'han detectat a aquesta investigació i es traslladen a les necessitats de millora percebudes per les professionals.

5.6.2. Demandes als ajuntaments i mancomunitats

Aterrant al cas i al territori concret on es treballa, s'arreplegaven demandes cap als ajuntaments i les mancomunitats que compartien moltes de les professionals. Per començar, de forma generalitzada, a les zonesamb pocs anys d'experiència en el treball de joventut, exigien que els ajuntaments assumiren la figura de tècnica de joventut com un agent vàlid amb qui mediar alhora de dissenyar unes polítiques de joventut per als pobles, i, per damunt de tot, considerar una partida pressupostària específica per als joves. Per poder fer millor la seua tasca, les tècniques requereixen de la implicació de tots els agents socials que conviuen al territori. Especialment als territoris sense espais propis de joventut, s'exigia un esforç per part de l'ajuntament per tal d'alliberar espais on poder treballar amb el jovent i fer que el jovent s'apropiara d'aquests espais.

Als municipis i mancomunitats on hi havia una bona relació entre els consistoris i el treball de les tècniques, aquesta era assenyalada com un element facilitador important a la seua tasca amb joves.

Aquesta demanda es traduiex en la necessitat de dignificar la professió i donar a conèixer el perfil professional en els entorns laborals —ajuntaments— per guanyar legitimitat i reconeixement. Aquesta tasca és especialment important quan la introducció de la figura és nova i no hi ha referències sobre el sentit de treballar amb joventut.

5.6.3. Demandes i idees de millora en relació a la població jove

El contacte amb la població jove, si entenem contacte en sentit ample, és la peça clau de els polítiques de joventut. El principi bàsic que s'hauria de repensar i aprofundir és en el mode en què es llig o s'interpreta eixa relació. La mirada adultocènctrica ha tendit a perpetuar una relació subjecte-objecte on la persona tècnica era el subjecte de l'acció i les persones joves l'objecte d'intervenció. El gir participatiu exigeix trencar aquesta relació i tendir cap a una horitzontalitat on la relació siga subjecte-subjecte i on el paper tècnic siga d'acompanyament, de posar al servei de les projectes de les persones joves el saber tècnic i els recursos per facilitar-ho tenint en compte que les persones joves no sols són capaces de dur a terme projectes d'envergadura sinó que també tenen la capacitat de fer diagnosi i disposen d'uns sabers.

Els aspectes a incidir que destaquen les tècniques comentaven algunes entrevistades, ací en concretem les més reiterades o destacades són les següents:

En primer lloc, destaca la percepció compartida que cal aprofundir en l'escolta activa de les persones joves, idea que es repetia al discurs de moltes tècniques. Una escolta que s'ha de donar a espais oberts, no dirigits per la professional adulta. Cal mantindre aquesta escolta per conèixer millor a la població jove i generar vincles amb ella. Així serà més possible que es genere una actitud proactiva en que les joves puguen sentir que es poden expressar lliurement i desenvolupar vincles que perduren en el temps als espais de joventut. Per començar, la forma de dirigir-se al jovent ha de repensar-se, especialment si n'hi ha una diferència significativa d'edat. Per poder adreçar-se a la població jove cal assabentar-se del que suposa ser jove a l'actualitat: comprendre els moviments i els gustos de les persones joves sempre facilitarà l'acostament de la professional. Per contra, la mirada adultocèntrica que a vegades dirigeix els espais d'oci dels joves tendeix a causar el desinterés o el rebuig. Des de les àrees de joventut cal desfer l'estigma del que suposa ser jove, amb totes les connotacions negatives que s'associen a aquesta categoria.

En segon lloc, per millorar la participació entre la gent jove moltes tècniques observaven que requerien d'una formació específica que les ajudara de forma pràctica a abordar la participació amb les joves. Algunes de les tècniques amb menys anys d'experiència sesentien en un constant «assaig i error» en la seua pràctica amb la joventut, amb directrius poc concretes a seguir. En aquest punt hem d'explicar que, independentment dels anys d'experiència, les tècniques que, de forma personal, anteriorment formaren part d'associacions o iniciatives socials es trobaven amb una problemàtica menor alhora d'abordar el tema de la participació. La seua pròpia experiència facilitava l'acostament al jovent i els desplegament d'eines útils.

6. Conclusions

El treball dut a terme d'indagació sobre la realitat professional de les tècniques per promoure la participació juvenil constata algunes necessitats i ens obliga a repensar algunes dinàmiques associades al "treball de participació".

En primer lloc, continuen mancant formacions específiquen en participació atés que, donat el règim d'hipervisibilitat de la participació, aquesta és una paraula que pot estar buida de contingut. El que hem anomenat "fetitxisme de la participació", així com el fetitxisme de la mercaderia, faria referència a aquesta capacitat que tenen els artefactes polítics d'aparèixer amb un valor propi sense tenir en compte els processos de producció d'aquesta participació, les condicions i les conseqüències o els impactes per a les persones i les comunitats. Més enllà de processos que poden tendir a buscar la legitimitat política o a "fer-se la foto", per fer participació cal partir d'una mirada específica, d'una epistemologia que respecte alguns principis com ara: l'horitzontalitat, la deliberació/diàleg, la presa de decisions, la gestió de recursos, l'autogovern i autogestió... processos que porten a un empoderament col·lectiu, entés aquest com el procés mitjançant el qual les comunitats guanyen recursos i competències per a la participació en el vida pública. Les visions dominants sobre la joventut no acaben d'ajudar a apuntalar aquesta mirada sobre la participació, tot abundant una idea repetida constantment que assegura que la joventut no s'implica, amb la qual cosa no podem deixar d'incidir en la necessitat de revisar profundament les lògiques adultocèntriques imperants.

Un cop la dimensió epistemològica està clara (què entenem per participació), ja ve el treball sobre metodologies participatives i tècniques concretes: des de l'assemblea a les moltíssimes metodologies que es deuen sistematitzant i que requereixen una adaptació als casos concrets.

En segon lloc, la realitat de la participació a molts indrets a sofert un intent de passar del 0 al 100: amb el pla de municipalització i la incorporació de personal tècnic, hi ha espais geogràfics que han tingut ens els darrers anys per primer cop una persona tècnica encarregada de fomentar la participació en el treball amb joves.

En aquests casos, hi ha certes realitats que suposen un risc en la pràctica professional i que dificulten la tasca quotidiana:

1. la manca d'equips i trajectòria, de poso en la feina, fet que genera una sensació de solitud i, a voltes, d'incapacitat de dur a terme projectes ambiciosos;
2. la manca d'experiència també porta a cremar-se quan s'ha intentat engegar eixos processos ambiciososo que no tenen els resultats esperats i se senten anant "darrere de les persones joves";
3. les noves contractacions en el marc del pla de municipalització senten incertesa davant el futur i el fet de no tenir assegurada la seua continuïtat sovint desincentiva engegar processos que desgasten i que poden necessitar més temps per a la seua implementació que els seus contractes. Tot açò fa que des de les posicions tècniques es fa una diagnosi sobre les dificultats i els reptes de la participació sense albirar una prognosi i sense capacitat d'explorar formes diverses de fer-ho. Moltes de les persones entrevistades han estat elles qui buscaren les formes de fer participació i, en molts casos, sense haver estat immersos prèviament en processos participatius ni associatius. És a dir, sense experiència en primera persona en participació. No ocorre, per sort, en tots el casos i es poden traçar algunes trajectòries personals on s'ha acumulat molt experiència treballant en organitzacions i grups amb els quals s'ha dut a terme un intens treball en el territori per a la transformació del mateix.

En els darrers anys ha hagut un intent per renovar i actualitzar els discursos sobre la participació juvenil que travessen la legislació, especialment la llei 15/2017, de 10 de novembre, de polítiques integrals de joventut, a més de dotar de recursos també específicament per a la participació. Aquest canvi des de dalt no és banal i ajuda a sentar les bases del treball participatiu amb joves: dota de recursos i instruments. No obstant, de la legislació a la pràctica hi ha una distància que anar cobrint amb més formació i més participativa.

Les condicions laborals i la incertesa tampoc contrubueixen a bastir projectes a llarg termini i a prendre compromisos en l'acompanyament. Una pregunta que ens fem és: qui acompanya a qui acompanya? En l'àmbit de la ruralitat on fa menys que es treballa amb joves es propaga la sensació que el que se'ls demana "des de dalt" està molt lluny del que poden fer. La formació específica, la cerca de sinèrgies i "fer equips" estables són processos imprescindibles per dignificar les trajectòries professionals que capaciten per acompanyar i nodrir processos de calat per a les comunitats implicades.

7. Bibliografia

Aguirre García-Carpintero, A., Moliner Miravet, L., & Traver Martí, J. A. (2017). Perdiendo miedos y ganando perspectiva: un estudio de caso sobre participación juvenil. *Athenea digital: revista de pensamiento e investigación social*, *17*(2), 0237-263.

Akiva, T., Cortina, K. S., & Smith, C. (2014). *Involving youth in program decision-making: How common and what might it do for youth?. Journal of Youth and Adolescence*, *43*(11), 1844-1860

Alonso, I., Berasategi, N., & Crespo, F. (2019). *Claves metodologicas para la acción socioeducativa en lonjas juveniles. Zerbitzuan (Vitoria-Gasteiz)*, (67), 105-118. 10.5569/1134-7147.67.08

Basagoiti, M. i Bru, P. (2002). Mira quien habla. El trabajo con grupos en la IAP. En Villasante, Montañez y Martí. La investigación social participativa. Construyendo ciudadanía. Mataró: El viejo topo.

Berrio-Otxoa, K., Hernández, J. M., & Martínez, Z. (2002). *Los adolescentes y el tiempo libre: mirando al futuro (2001-2002)*. Universidad del País Vasco.

Bibiana, S., Wilches, R., Fernanda, D., Rondón, S., Margarita, D., & Echenique, A. (2018). *Empoderamiento juvenil: algunas reflexiones hacia la formulación participativa de políticas públicas de juventud*

COLECTIVO IOÉ (2003). *Investigación acción participativa: Propuesta para un ejercicio activo de la ciudadanía.* Conferencia Consejo de la Juventud, Córdoba, Junio de 2003.

Conde, F. (2009). *Análisis sociológico del sistema de discursos (Vol. 43). CIS.*

Couch, J., Liddy, N., & McDougall, J. (2021). 'Our Voices Aren't in Lockdown'—Refugee Young People, Challenges, and Innovation During COVID-19. *Journal of Applied Youth Studies, 4*(3), 239-259. 10.1007/s43151-021-00043-7

Doistua Nebreda, J., Pose Porto, H. M., & Ahedo González, R. (2016). *Espacios, experiencia de ocio y participación de la juventud: contribución a los modelos de gestión e intervención a partir del análisis de buenas prácticas*. Universidad de la Rioja.

Ferreira, Pedro D., Azevedo, Cristina N., Menezes, Isabel (2012) The developmental quality of participation experiences: Beyond the rhetoric that "participation is always good!" Journal of Adolescence 35 (2012) 599–610

Flanagan, C. A., Gill, S., & Gallay, L. S. (2005). *Social participation and social trust in adolescence: the importance of heterogeneous encounters.* In A. M. Omoto (Ed.), Processes of community change and social action (pp. 149–166). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers

Francés, F (2017). "La interacción deliberativa en los procesos de participación vinculados a las decisiones públicas", Revista Papers, 102/1, pp.53-72

Gaitán, L. (2006). Sociología de la Infancia. Madrid. Síntesis

Gaitán, L., Liebel, M. (2011). Ciudadanía y derechos de participación de los niños. Madrid:Síntesis.

Giddens, A. (2015 [1984]). La constitución de la sociedad: bases para la teoría de la estructuración. Buenos Aires: Amorrortu.

Ginés, X. P., Andrés. (2018). Participación asociativa, política e ideología. In M. Q. Alcañiz, Vicent A. (Ed.), La juventud de Castelló: situación y prácticas sociales (pp. 113-126). Castelló de la Plana: Ajuntament de Castelló.

Grau Muñoz, Arantxa & Montalbá Ocaña, Carmen. (2019). El impulso de las políticas de participación en la política local del País Valencià: confusiones y derivas. *EMPIRIA: Revista de Metodología de Ciencias Sociales,* (44), 135-157. doi:10.5944/empiria.44.2019.25355

Guinot, M. C., Segú, M., & Espinosa, P. (2020). Propuesta de un modelo de sistematización de la práctica en el ámbito de la intervención social a partir de la investigación acción participación (IAP). *New Trends in Qualitative Research, 4*, 176-188.

IVAJ (2018). Municipalització de les polítiques integrals de joventut. Institut Valencià de la Joventut. Disponible a: https://ivaj.gva.es/documents/164427600/164488873/municipalitzaci%C3%B3.pdf/517828a7-2a37-4182-929f-e00315e648c5

López Segarra, J. F. (2018). Adicciones: consumo de sustancias. In M. Q. Alcañiz, Vicent A. (Ed.), La juventud de Castelló: situación y prácticas sociales (pp. 149-158). Castelló de la Plana: Ajuntament de Castelló.

Madariaga, Aurora, and Sheila Romero. "Barreras percibidas entre los jóvenes para no participar en actividades de ocio." *Revista de psicología del deporte* 25.2 (2016): 21-26.

Marco Arocas, Elisabet i Gómez Nicolau, Emma (2020) Ni villanos ni heroinas. Discursos sobre la infancia vulnerabilizada. Sociedad e Infancias, 4,: 123-133

Melero, H.S., Sánchez-Lissen, E., Esteban, M.B., Martínez, M. (2021). Infancia, adolescencia y participación ciudadana en los municipios. La mirada de figuras técnicas y cargos electos. Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria, 38, xx-xx. DOI: 10.7179/PSRI_2021.03

Montañés Serrano, M., Martín Gutiérrez, P. (2017) De la IAP a las Metodologías Sociopráxicas. Hábitat y Sociedad, n.º 10, noviembre de 2017, pp. 35-52.

Ortega Nuere, C., Lazcano Quintana, I., & Rocha Teixeira Baptista, Maria Manuel. (2015). *Espacios de ocio para jóvenes, de la monitorización a la autogestión*. Sociedad Iberoamericana de Pedagogia Social (SIPS). 10.7179/psri_2015.25.04

Ortega, J., Piciucchi, D., Ruiz-Callado, R., & De-Gracia-Soriano, P. (2020). La segregación por género en la Formación Profesional (FP). Hallazgos y propuestas a partir de un proceso participativo de diseño de políticas públicas de juventud en Ontinyent, Valencia, España. *Revista De Sociología De La Educación-RASE, 13*(3), 328. 10.7203/RASE.13.3.16588

Pávez, I. (2012). Sociología de la Infancia: las niñas y los niños como actores sociales. Revista de Sociología, 27, pp. 81-102. https://doi.org/10.5354/0716-632x.2012.27479

Pavez, I., & Sepúlveda, N. (2019). Concepto de agencia en los estudios de infancia. Una revision teórica. Sociedad e Infancias, 3, 193-210. https://doi.org/10.5209/soci.63243

Piñana Fernández, J. (2022). *La intervenció educativa amb joves als plans de joventut de la xarxa jove valenciana: anàlisi de la planificació de les polítiques de joventut participatives i educatives de la Xarxa Jove i propostes d'intervenció ajustades al context valencià.*

Querol Vicente, Vicent A. ;Ginés Sánchez, Xavier; López Monfort, Albert (2019). Culture events as stgrategy of resistance for rural areas in a southern european area in a post-crisis context (Castelló). XXVIIIth European Society for Rural Resarch Congress, Trondheim (Noruega) 25-28 juny 2020.

Querol, V.A., Ginés Sánchez, X. i Aparici, A. (2020). Nueva ruralidad y generación de discursos sociales desde el ámbito productivo: pastoreando significados (Castellón, España). Ager. Revista de Estudios sobre Despoblación y Desarrollo Rural, (28),161-183.[fecha de Consulta 10 de Febrero de 2022]. ISSN: 1578-7168. Disponible en: https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=29662606006

Romero Pérez, Clara; Quirós Guindal, Alba & Buxarrais Estrada, María Rosa (2021) Enfoques Para Promover La Participación Infantil Y Adolescente - Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria, 38, 21-32

Sáez, I. A., Santxo, N. B., & Crespo, F. (2018). *Claves metodológicas para la acción socioeducativa en lonjas juveniles. Zerbitzuan: Gizarte zerbitzuetarako aldizkaria= Revista de servicios sociales*, (67), 105-117.

Said, E. (2002). Orientalismo. Barcelona: Random House Mondadori.

Santos Branquinho, C., Gomez Baya, D., & Gaspar de Matos, M. (2019). Dream Teens: Dar "Voz" a la Juventud - el Impacto de un Proyecto de Participación Social de los Jóvenes en Portugal. *Analisis Y Modificacion De Conducta, 45*(171-2)10.33776/amc.v45i171-2.3485

Trilla, Jaume & Novella, Ana (2001) Educación y participación social de la infancia. Revista Iberoamericana de educación, 26. Disponible en https://rieoei.org/historico/documentos/rie26a07.htm

Walther, A., Lüküslü, D. G., Loncle, P., & Pais, A. (2021). Regimes of Youth Participation? Comparative Analysis of Youth Policies and Participation across European Cities. *Young (Stockholm, Sweden), 29*(2), 191-209. 10.1177/1103308820937550